

**Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta
Magisterská práce**

**Český feminismus
(Czech Feminism)**

**Klára Čálková
Praha 2006**

Jméno autora: Klára Čálková

Studijní obor: Učitelství náboženství, etiky a filosofie

Název magisterské práce: Český feminismus

Vedoucí magisterské práce: Mgr. Pavlína Janošová, Ph.D.

Pracoviště: Katedra učitelství

Rok obhajoby: 2006

Abstrakt:

Tématem magisterské práce je feminismus, který je nahlížen z několika úhlů. V teoretické části se zabývám důvody a místem vzniku, vývojem a důsledky, které z tohoto myšlenkového proudu vyplývají. Větší pozornost je věnována tomuto hnutí na území České republiky. Hypotézy jsou ověřovány v praktické části, která vychází z analýzy dotazníku. Otázky jsou sestaveny tak, aby zjistily obecné povědomí společnosti o feministickém hnutí a schopnost reflexe postavení žen a mužů.

Klíčová slova:

feminismus, gender, emancipace, postavení žen, postavení mužů, společnost, diskriminace

Souhlasím s půjčováním této práce v rámci knihovnických služeb.

Autor's name: Klára Čálková

Branch of study: Teaching of religion, ethic and philosophy

Title of the master thesis: Czech Feminism

Department: Department of teaching

Supervisor: Mgr. Pavlína Janošová, Ph.D

The year of presentation: 2006

Abstract:

The subject of my thesis is feminism, on which several points of view are applied. Theoretical part deals with reasons and place of its appearing, evolution and consequences, which results from this trend of thought. Major part is concerning on feminism in territory of Czech republic. Hypotheses are improved in practical part, which come out from analysis of questionnaire. Questions are set in way to find out general knowledge about feminism and ability to reflect status of women and men.

Keywords:

feminism, gender, emancipation, status of women, status of men, society, discrimination

I agree with lending of this thesis in a library range.

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci vyhotovila samostatně pod vedením
Mgr.Pavliny Janošové, Ph.D. a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Praze dne 28. 6. 2006

Bláňa Čáková
.....

Děkuji především Mgr.Pavlině Janošové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, podnětné připomínky, za vlídnost, trpělivost a čas, který mi věnovala.

Dále děkuji své rodině a přátelům za pomoc a podporu a také všem respondentům, kteří byli ochotni vyplnit dotazníky.

Tuto práci věnuji své mamince Janě Čálkové.

Obsah

Úvod	9
Teoretická část	10
1. Vymezení základních pojmů: pohlaví, gender	11
1.1 Genderové stereotypy	13
1.2 Feminismus	13
1.3 Jak spolu souvisejí pojmy gender a feminismus?	14
2. Historie feministického hnutí	17
2.1 Základní členění	17
2.2 Nástin situace	17
2.3 První vlna feminismu na území Velké Británie a západní Evropy	18
2.4 První vlna feminismu v USA	20
2.5 Počátky ženského hnutí v českých zemích	21
2.5.1 Politické cíle ženského hnutí	23
2.5.2 Ženské hnutí mezi dvěma světovými válkami	24
2.5.3 Aktivity žen po druhé světové válce	28
2.6 Konec první vlny feminismu	26
3. Okolnosti nástupu druhé vlny feminismu v USA	28
3.1 Západní Evropa před druhou vlnou feminismu	29
3.2 Druhá vlna feminismu	30
3.2.1 Kulturní aspekty genderové diferenciacce	21
3.2.2 Psychologické teorie diferenciacce pohlaví	32
3.2.2.1 Winnicottovský proud	33
3.2.2.2 Lacanovský proud	35
3.3 Další témata a přístupy druhé vlny feminismu	35
3.4 Ženské hnutí na území Československa v období totality	37
4. Třetí vlna feminismu	41
4.1 Pokus o klasifikaci současných feministických proudů	42
4.1.1 Reformní feministické teorie	43
4.1.2 Feministické teorie genderově motivovaného odporu	43

4.2 Proudý třetí vlny feminizmu	44
5. Reflexe feminizmu na našem území po roce 1989	47
5.1 Reflexe feminizmu v médiích	47
5.1.1 Tištěná média	47
5.1.2 Televize	49
5.2 Další příčiny odmítnutí feminizmu	50
5.3 „Misionářky“ ze západu a vznik oboru gender studies	51
5.4 Ženy v politice po roce 1989	53
5.4.1 Co brání ženám v přístupu k politické činnosti?	55
Praktická část	59
6. Cíl výzkumu	60
7. Charakteristika zkoumaného vzorku	61
8. Metoda výzkumu	63
9. Formulace hypotéz	64
10. Způsob provedení výzkumu a metody vyhodnocení	65
11. Výsledky výzkumu a jejich interpretace	67
12. Diskuse	97
Závěr	101
Summary	103
Seznam použité literatury	106
Přílohy	110

Úvod

Předmětem této diplomové práce je feminismus, jeho počátky, projevy, vývoj a současná podoba. Toto téma jsem si vybrala především proto, že jsem žena a proto pokládám za samozřejmé zajímat se o postavení žen ve společnosti.

V první části teoretické práce vysvětluji základní pojmy, které budu v textu používat.

Ve druhé části se věnuji vzniku feministického hnutí na společenském a historickém pozadí v USA a evropských státech a jeho vývoji až do začátku 2. světové války. Emancipací žen na našem území se zabývám v závěru kapitoly. Protože tato práce je zaměřena především na feminismus v českých zemích, jsou tyto kapitoly poněkud rozsáhlejší než ostatní.

Třetí část se soustředí na vývoj feministického hnutí od konce 2. světové války v Evropě a USA. Zaměřuje se na nová témata a přístupy, která feminismus v tomto období přinesl. Do této části je také zařazena kapitola věnovaná psychologickým teoriím diferenciací pohlaví (3. 2. 2.). Ačkoliv se může zdát, že tato kapitola koncepčně nezapadá do této práce, domnívám se, že přínos 2. vlny feminismu právě v této sféře je neopomenutelný, proto jí zde uvádím.

Ve čtvrté části se zabývám současným feminismem a jeho různými myšlenkovými proudy a teoriemi, které z něj vzešly.

Poslední, pátá část, je věnována feminismu na našem území po roce 1989 až do současnosti. Je zaměřena především na mediální prezentaci feminismu a ženy v politice.

Na teoretickou část navazuje část praktická, výzkumná. Zde se věnuji výzkumu na základě zpracování dotazníků. pomocí dotazníku byla zjišťována aktuální společenská reflexe feminismu. Cílem bylo zjistit, jaké je povědomí současné populace o myšlenkách a požadavcích feministického hnutí a zda je přijímají či nikoli. Dále mě zajímal názor společnosti na představitelky feminismu. Zabývám se zde také otázkou diskriminace na základě pohlaví, kariérou žen a jejich politickým zastoupením. Na závěr se věnuji „otázce mužů“, jejich podílu na rodičovské dovolené a práci v domácnosti.

Teoretická část

1. Vymezení základních pojmů: pohlaví, gender

Pohlaví – tento pojem užíváme, pokud mluvíme o základních fyziologických rozdílech mezi ženami a muži, tzn. o rozdílech, které se týkají pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic. Studium pohlavních orgánů, jejich vývoj, rozdílnost, ale také podobnost je předmětem biologie. Oakleyová¹ uvádí, že žena a muž netvoří dvě oddělené kategorie, ale mají stejnou základní stavbu těla a anatomické rozdíly jsou více zdánlivé než skutečné. Ženský klitoris je biologickým ekvivalentem mužského orgánu, naopak muži mají zakrnělou dělohu.

Do procesu rozmnožování přináší genetický materiál žena i muž, ale pouze muž (respektive jeden chromozom ve spermii muže) určuje pohlaví dítěte. Ženské vaječníky a mužská varlata obsahují 23 chromozomů, je v nich zakódovaná celá genetická informace budoucího dítěte. Vajíčka obsahují pouze chromozom X, spermie mají chromozom X nebo Y. Pokud vajíčko oplodní spermie s chromozomem Y, budoucí zárodek bude mít kombinaci chromozomů XY a narodí se chlapec. Pokud vajíčko oplodní spermie s chromozomem X, narodí se děvče.²

V době od početí až do sedmého týdne jsou embrya anatomicky totožná.³ U obou se vyvíjí stejná soustava trubic. Nejdříve existuje jen jeden vnější otvor, ústí močového měchýře a současně vnitřních genitálií (urogenitální otvor) a „genitální hrbolky“, což je základ budoucího penisu a klitorisu. Teprve od sedmého týdne začíná pohlavní diferenciaci jedince. U dívek se přestanou vyvíjet mužské trubice a u chlapečků ženské. U embryí s mužskými chromozomy XY se z genitálního hrbolku vyvine penis a močová trubice, která penisem prochází. Pokud je embryo vybaveno ženskou variantou chromozomů, z genitální oblasti se stává klitoris. Kůže v okolí urogenitálního otvoru se rozdělí a vytvoří pysky. Přes pokračující vědecký výzkum anatomická diferenciaci a vývoje plodu, zůstává nadále mnoho otázek nezodpovězeno.

Renzetti a Curran chápou lidské pohlaví jako biologickou danost (bytí mužem či ženou), která tu slouží jako základ, na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou **gender** (maskulinitu či femininitu).“⁴

Gender – tento pojem překládáme jako rod. Má původ v řeckém jazyce, ze kterého byl postupně přejet do jazyků evropských. V současnosti je tento pojem přenášen do češtiny především z angličtiny, proto ho vyslovujeme anglicky.

V češtině slovo rod znamená nejen pohlaví, ale i rodinu a také může být chápáno jako označení rodu v gramatice.

V angličtině (i v jiných jazycích) v sobě pojem gender, v námi sledovaném významu, zahrnuje především sociální a společensky podmíněné kulturní rozdíly, očekávání, předsudky a specifika v postavení mužů a žen. Gender je zároveň konstruktivní prvek moderní a postmoderní organizace společnosti; je to sociální kategorie, která umožňuje sledovat jak rozdíly z hlediska mužů a žen v nejrůznějších sociokulturních kontextech, tak i formy porušování lidských práv v demokratických státech.“⁵

Jarkovská definuje pohlaví a gender takto: „Naše pohlaví je tedy něco, co zůstává obvykle okolí skryto. Náš gender je způsob, jakým okolí předvádíme, zda jsme muži nebo ženy, aniž bychom odhalili svá pohlaví. A zároveň je to způsob, jakým se k nám okolí chová, jak nás posuzuje jako muže či ženy. Naše biologické pohlaví je až na výjimky stálé a neměnné. Gender je proměnlivý a velice tvárný.“⁶

Lze tedy říci, že gender je sociální kategorie, která definuje ženství a mužství. U člověka je posilována kulturou, normami, zvyky, společenským nátlakem a výchovou (socializací). Jedinec si od nejútlejšího věku osvojuje svou genderovou roli vlivem působení nejrůznějších faktorů. Jedná se o odlišný způsob chování vůči holčičkám a vůči chlapečkům (malým dědem se říká: „to je ale statečný chlapec“ nebo „to je hezká holčička“), odlišný způsob oblékání (růžové šatičky jsou pro holčičky, modré kalhotky pro chlapečky) nebo preference hraček (panenky dostávají holčičky, chlapani auta). Osvojování genderové identity se děje také identifikací s rodičem stejného pohlaví. „Dítě se zařazuje do stejné skupiny ke stejnému genderu jako rodič, a tím iniciuje určité mechanismy chování, zprvu nevědomě a později vědomě.“⁷

Určení rolí, chování a norem je v různých společnostech, v různých obdobích či různých sociálních skupinách odlišné. Například u pygmejů kmene Mbuti nemá faktor biologického pohlaví téměř žádný vliv na sociální role. Základní činností, na níž závisí přežití všech členů společnosti, je lov a sklizeň. Na ní se podílejí muži i ženy, stejně

tak, jako na politických rozhodnutích. Těhotenství není na překážku lovu. Muži se starají i o velmi malé děti. Tam, kde jiná společenství zdůrazňují se svých rituálech rozdíl mezi muži a ženami, rituály kmene Mbuti zdůrazňují jejich neexistenci.⁸

1.1 Genderové stereotypy

„Genderové stereotypy jsou předsudečné představy o tom, jací mají muži a ženy být a jak se mají chovat.“⁹ Jedinec reaguje na tyto představy buď tak, že je přijímá a naplňuje svou ženskou či mužskou roli, nebo je odmítá. V tomto případě ovšem riskuje sociální vyloučení ze zaběhnutého řádu. Genderový tlak je všudypřítomný. Setkáváme se s ním v pohádkách, ve škole, v reklamách, v jazyce atd. Určuje náš styl oblékání, konverzační témata, výběr povolání, trávení volného času, ideální vztahy. Tyto genderové stereotypy jsou převážně posilovány jak médii (televizí, denním tiskem, časopisy), tak společností samotnou. Příkladem může být televizní pořad „Sama doma“, kde se moderátorky tázaly světově známé houslistky Gabriely Demeterové, jak si chrání ruce při domácích pracích.¹⁰ Nebezpečí těchto předsudků tkví v tom, že rozděluje svět na ženský a mužský, což vede k diskriminaci.¹¹ Diskriminovány jsou nejenom ženy, ale i muži, kterým není dovoleno volně hovořit o citech, přiznat omyl a slabost. Toto výstižně vystihuje tak známé klišé „chlapi nepláčou“.

1.2 Feminismus

Tento pojem je ve společnosti běžně chápán jako hnutí za emancipaci žen. Hnutí vychází z přesvědčení o nevýhodné situaci žen ve společnosti a jejich horším, v některých případech i ponižujícím postavení ve srovnání s muži. Počátky feministických myšlenek můžeme spatřit již v evropském osvícenství a liberalismu, kde byl poprvé akcentován požadavek rovnosti všech lidí. Odtud již bylo blízko k myšlence rovnosti mužů a žen, na hospodářské, politické a sociální úrovni. Tyto snahy odpovídaly úsilí tzv. „první vlny feminizmu“.¹²

„Feminismus v moderním slova smyslu přišel na svět v březnu 1772, kdy v Paříži vyšla kniha abbého Antoina Léonarda Thomase „Essai sur le caractère, les mœurs et l'esprit des femmes dans différents siècles (Esej o povaze, mravech a duchu

žen v rozličných stoletích).¹³ Tento katolický duchovní chtěl svou knihou dokázat, že ženy jsou schopny všech aktivit, které vykonávají muži, pokud jim to společnost dovolí. Tato kniha vzbudila v předrevoluční Francii rozporuplné reakce a polemiky ve společenských salonech. Vznikly zde zárodky dvojí filosofické koncepce ženské otázky, které se upevnily v průběhu 19. století. „Jedna z nich pojímá ženu pouze jako lidskou bytost s duchovním a fyzickým potenciálem, jenž se od mužského v postatě neliší, druhá, stavějící na „věčném ženství“, chápe ženu jako bytost od muže diametrálně odlišnou a akcentuje její předurčení k mateřství.“¹⁴

Barša¹⁵ pojímá feminismus jako jednu z variant kritiky moderního humanismu, který postavil člověka a jeho rozum do středu světa, aby mu vládl. Takto lze feminismus chápat jako odmítání žen přijmout takovou definici lidství, která univerzalizuje atributy, jejichž nositeli jsou v rámci moderní kultury muži.

Ženské hnutí prošlo od svých počátků bouřlivým vývojem. V dnešní době se feminismus zabývá širokým spektrem témat a nedá se tudíž mluvit o feminismu jako o homogenním hnutí, ale mluvíme raději o feminismech. Proto nelze odpovědět v jedné větě a definici na otázku „co je to feminismus“.

„Společné všem feminismům je především téma – zabývají se postavením žen ve společnosti, rozdílné jsou pohledy na většinu otázek okolo tohoto společného tématu: Jak genderové rozdíly vznikly? Jsou žádoucí, nebo ne? Kdo či co stojí za jejich udržováním? Jak má vypadat ideální společnost?“¹⁶

Podle Renzettiho a Currana je rozmanitost feminismu měřítkem stupně jeho rozvoje a zralosti.¹⁷

1.3 Jak spolu souvisejí pojmy gender a feminismus?

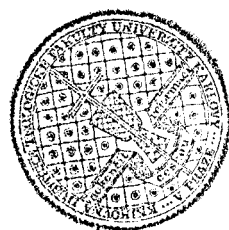
Feministický přístup představuje základ pro genderovou analýzu společnosti, protože porozumění genderovým vztahům je důležitým předpokladem pro porozumění jiným společenským vztahům. Z toho vyplývají i zvolené výzkumné procesy a jejich výstupy. Feministická sociologie chápe gender jako jeden z ústředních pořadajících principů společnosti.

„Důsledky genderové nerovnosti se pro různé skupiny žen a mužů liší. Je proto třeba zkoumat vzájemné souvislosti mezi různými typy útlaku, mezi něž patří

sexismus, rasismus a diskriminace na základě společenské třídy, věku, sexuální orientace či tělesné zdatnosti.“¹⁸

Sokolová upozorňuje na to, že na rozdíl od západních společností, kde se genderová analýza prosadila na základě feminismu, bylo a je tomu u nás spíše naopak. Feminismus je zde vysvětlován a hájen prostřednictvím genderu, tzn. že feminismus je obhajitelný pouze tehdy, pokud nejprve vysvětlíme, že nám o něj vůbec nejde.¹⁹ Příčinou bylo antifeministické naladění české společnosti v první polovině 90. let 20. století.²⁰ Aby se zde vůbec mohla prosadit důležitost genderové problematiky, byly potlačeny feministické kořeny genderové analýzy, což v důsledku znamenalo oddělení feminismu a genderu. Důkazem jsou ženy, které ačkoliv cítí ve společnosti genderovou nerovnost, nemají odvahu se identifikovat jako feministky, ať se jedná o „obyčejné“ ženy či ženy politicky aktivní. Z tohoto důvodu se často setkáváme s výroky typu: „Nejsem feministka, takže v tomto nemám žádné problémy“²¹, „necítím se žádnou feministkou aspoň v tom smyslu, jak se tady vnímá feminismus“.²²

V souvislosti s tématem feminismu, jako způsobu myšlení a společenského postoje a feministické teorie, jako souboru analytických prostředků, je důležité zdůraznit, že koncept gender není ani opakem, ani synonymem feminismu. Můžeme říci, že gender, jako jedna z hlavních analytických kategorií feministické teorie, je výsledkem velmi produktivní problematizace zevnitř feministické teorie samotné.²³

- ¹ Oakleyová, A. *Pohlaví, gender a společnost*. přel. Poláčková, M.; Poláček, M. Praha: Portál, 2000. s.22.
- ² Tamtéž, s. 22.
- ³ Renzetti C. M. a Curran D. J uvádí 6 týden pro počátek pohlavní diferenciacce.
- ⁴ Renzetti C. M.; Curran D. J. *Ženy, muži a společnost*. přel. Pavlík, P. Praha: Karolinum, 2005. s. 20.
- ⁵ Šiklová, J. Gender studies a feminismus na universitách ve světě a v ČR. In *Společnost mužů a žen z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999. s. 10.
- ⁶ Jarkovská, L. Prohlédněme genderové stereotypy. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 22.
- ⁷ Oakleyová, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Přel. Poláčková, M.; Poláček, M. Praha: Portál, 2000. s.135.
- ⁸ Turnbull, C. *Wayward Servants*. In Oakleyová, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Přel. Poláčková, M.; Poláček, M. Praha: Portál, 2000. s.113.
- ⁹ Jarkovská, L. Prohlédněme genderové stereotypy. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s.20.
- ¹⁰ Valdřová, J. D. Ženská a mužská role v jazyce. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s.10-11.
- ¹¹ Diskriminaci chápu jako nestejně zacházení.
- ¹² Tato problematika bude rozebrána podrobněji v kapitolách 2.3., 2.4., 2.5.
- ¹³ Lenderová, M. *K hřřichu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. s.229.
- ¹⁴ Tamtéž, s.230.
- ¹⁵ Barša, P. *Panství člověka a touha ženy. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. s.13.
- ¹⁶ Jarkovská, L. Prohlédněme genderové stereotypy. In *ABC feminizmu*, Brno: Nesehnutí, 2004. s.23.
- ¹⁷ Renzetti C. M., Curran D. J. *Ženy, muži a společnost*. přel. Pavlík, P. Praha: Karolinum, 2005. s.30.
- ¹⁸ Tamtéž, s.29.
- ¹⁹ Sokolová, V. Současné trendy feministického myšlení. In *ABC feminizmu*, Brno: Nesehnutí, 2004. s. 200.
- ²⁰ O této problematice bude pojednáno v kapitole 5.
- ²¹ E. Nováková, poslankyně parlamentu ČR 1996–1998 a členka strany KDU–ČSL In Vodřážka, M. *Feministické rozhovory o „tajných službách“*. Praha: Nadace gender studies, 1996. s. 9.
- ²² Z. Krejčřová, poslankyně České národní rady v letech 1990–1992 a mluvčí Demokratické alternativy In Vodřážka, M. *Feministické rozhovory o „tajných službách“*. Praha: Nadace gender studies, 1996. s. 9.
- ²³ Sokolová, V. Současné trendy feministického myšlení. In *ABC feminizmu*, Brno: Nesehnutí, 2004. s. 201.

2. Historie feministického hnutí

2.1 Základní členění

Podle odborné periodizace se ženské hnutí dělí do několika fází – vln. První vlna feminismu se datuje od poslední třetiny 18. století přibližně do roku 1930.¹ Renzetti a Curran první vlnu datují do let 1830 – 1920.² Druhá vlna feminismu začíná v 60. letech 20. století. Třetí soubor tzv. feministických proudů, „třetí vlnu feminismu“, přinesla 2. polovina 80. let 20. století. Dnes se také mluví o postfeminismu.

2.2 Nástin situace

Cílem představitelk ženského hnutí bylo přiznání základních občanských a politických práv, jimiž bylo právo volit, právo na vzdělání a právo na majetek. Tyto práva moderní společnost deklarativně přisuzovala všem lidem, ale ve skutečnosti jich mohli využívat pouze muži. Na našem území platil od roku 1811 „Všeobecný občanský zákoník“, jehož vzorem byl „Code civil“ (Napoleonův kodex) z roku 1804. Uvedu zde příklady jednotlivých článků zákonu o rodině, které svědčí o nerovném postavení žen a mužů:

- manžel je povinen manželku živit
- manželka má právo požívat manželova stavu (po společenském žebříčku se tedy pohybuje ne vlastní prací, ale sňatkem)
- manželka je na úřadech zastupována manželem
- otec rozhoduje o výživě a výchově dětí
- manželka je povinna poslouchat manželovy příkazy
- majetková práva má pouze manžel
- při rozluce (která byla velice výjimečná) nesmí žena vychovávat chlapce staršího 4 let či dívku starší 7 let, děti pak automaticky přecházejí do péče otce (kde se o ně stará nějaká jiná žena opět podle jeho příkazů)
- po smrti manžela nemůže být žena jedinou poručnicí dětí, musí se najít spoluporučník³

Moderní měšťanská společnost zakotvena novými občanskými zákoníky počátkem 19. století přinesla rovnoprávnost mezi stavy, ne však mezi lidmi. Pokud se člověk narodil jako muž, byl chápán jako samostatně uvažující a svobodně se rozhodující bytost. Začínal se mu otevírat veřejný prostor a moderní instituce. Žena byla předurčena k práci v domácnosti, k podřizování se svému okolí, vzdání se seberealizace a často k ekonomické závislosti na muži.

„Dochází k přísné separaci veřejné a soukromé sféry.“⁴ Bohaté ženy se mohly uplatnit pouze jako mecenášky a filantropky. Chudé ženy, které potřebovaly přispět do rodinného rozpočtu nebo byly samoživitelkami, si mohly vybrat ze čtyř povolání: těžká práce dělnice v továrně, služka, prostitutka nebo kojná.

Počátky emancipace žen v 19. století se vyznačovaly snahou o ekonomické zajištění a o vyšší vzdělání.⁵ Vyšší vzdělání mělo ženám umožnit přístup k zaměstnání a získat tím ekonomickou nezávislost. Ženy postupně akcentovaly i další požadavky: úprava rodinného práva (podřadné postavení ženy v rodině i ve společnosti bylo zafixováno i v právních předpisech), zákon, který by umožnil rozluky manželství nebo alespoň rozvod.⁶

Ženy také chtěly získat přístup k aktivnímu společenskému a politickému životu. Tím byla zastoupení v různých nevýdělečných či dobrovolných spolcích a poté následovala snaha získat vliv na společensko – politické záležitosti v podobě volebního práva.

2.3 První vlna feminismu na území Velké Británie a západní Evropy

Feminismus ve Velké Británii a západní Evropě vyšel ze specifických sociálních, politických a ekonomických podmínek. Jeho významným předpokladem byl nástup osvícenství a jeho idejí, zdůrazňující víru v rozum, pokrok a svobodu jednotlivce, ačkoliv osvícenští filosofové rovnoprávnost žen výslovně odmítali.

Vliv osvícenských ideálů je patrný v raném feministickém díle „Obhajoba práv ženy“ spisovatelky Mary Wollstonecraft z roku 1792. Zavrhuje tradiční mužskou nadvládu a podřízenost žen a požaduje pro ženy rovnoprávný přístup ke vzdělání jako nástroji jejich emancipace a osobnostního rozvoje.⁷

Hnutí za volební právo žen ve Velké Británii vzniklo v polovině 19. století. Prostřednictvím volebního práva ženy požadovaly uznání svéprávnosti, majetkové právo a právo na vzdělání. Malá skupina žen založila komisi, která přesvědčila J. S. Milla, aby v parlamentu prosadil reformu, která by zahrnovala volební právo také pro ženy. Ačkoliv neuspěly, volební právo se stalo věcí veřejnou.

J. S. Mill byl poslancem a jedním z mála liberálních filosofů, kteří se zabývali postavením žen. Ve spise „O poddanství žen“, které se považuje za jedno ze základních děl první vlny feminismu, klade důraz na odstranění právních překážek rovnosti mužů a žen.

„...zásada, která řídí existující společenské vztahy mezi dvěma pohlavími – právní podrobení jednoho pohlaví druhému – je už sama o sobě špatná a znamená jednu z hlavních překážek zlepšení člověka; a že by se měla nahradit zásadou dokonalé rovnosti, jež by nepřipouštěla moc ani výsady na jedné straně, ani právní nezpůsobilost na straně druhé.“⁸

Ženy zakládaly komise pro volební právo po celé zemi. Aktivistky za volební právo (suffragettes – odtud název sufražetky) využívaly k prosazení svých požadavků různé metody. Distribuovaly letáky, pořádaly shromáždění, lobovaly v parlamentu. Toto hnutí bylo od počátku militantní. Aktivistky narušovaly politická zasedání, nechávaly se zavřít, držely hladovky a někdy se uchýlovaly i k ničení majetku. Zpočátku pocházela většina žen ze střední třídy, později se k nim začaly přidávat i ženy z dělnické třídy. Jejich motivem byl, pomocí volebního práva, větší vliv na vládu v sociálních a ekonomických otázkách. Během první světové války tyto tendence utichly, ale po jejím skončení, kdy ženy začaly hromadně vstupovat na pracovní trh, se otázka volebního práva opět aktualizovala.

„V roce 1918 získaly volební právo ženy přes 30 let věku a v roce 1928 se podařilo získat plné volební právo za stejných podmínek, jaké měli muži – ženy mohly volit po dosažení 21 let.“⁹

Ženy ve Francii byly aktivními účastnicemi Velké francouzské revoluce a během ní organizovaly protesty a utvářely politické kluby. Roku 1791 vydala Olympe de Gouges, aktivní účastnice revoluce, brožurku „Déclaration des droits de la femme et citoyenne“ (Deklarace práv ženy a občanky), kde žádala rovnost obou pohlaví.

Když ženy s těmito požadavky poprvé masově vystoupily a přednesly je Konventu, ten je odmítl a sáhl k dalšímu omezení práv žen. Olympe de Gouges byla popravena a „Revoluční shromáždění“ veškeré ženské spolky rozpustilo. Otázka rovnoprávnosti žen na dlouhou dobu utichla a stala se opět aktuální až ve 30. letech 19. století.

Ve většině evropských zemích bylo ženám volební právo uděleno během první světové války, v některých dříve (ve Finsku v roce 1906), v některých později (ve Francii až v roce 1944).

2.4 První vlna feminismu v USA

Rovnoprávné postavení vůči mužům začaly americké ženy požadovat již na sklonku 18. století. V průběhu 19. století se ženám ze středních vrstev dařilo dosahovat větší úrovně vzdělání, ale vstup do většiny profesí jim zůstával nadále odepřen.

Tyto problémy se však týkaly žen z vyšších a středních tříd, ženy přistěhovalců, Afroameričanů a dělníků považovaly volání po rovnoprávnosti a vzdělání za irelevantní. Často musely pracovat v továrnách, v nevyhovujících a zdravotně nebezpečných podmínkách a požadovaly spíše ochranu a odlišný přístup oproti mužům. Toto byly zřejmě důvody, proč si hnutí ve své první fázi nedokázalo zajistit širší podporu.

Účast v organizacích bojujících za práva otroků přivedla bílé ženy ze středních a vyšších vrstev k feminismu. Boj za společný cíl nejen sjednotil tyto organizace, ale umožnil porozumět vlastnímu nerovnoprávnému postavení vůči mužům. Následovalo mnoho konferencí věnovaných nejen zrušení otroctví, ale i právům žen. Jedna z neslavnějších, která je považována za oficiální zahájení kampaně za volební právo žen, se konala v Seneca Falls v americkém státě New York 19. a 20. července 1848. Kromě volebního práva se americké feministky zabývaly i řadou dalších otázek, například uvolnění pravidel oblékání, legislativními změnami týkajícími se rozvodů a svěřování dětí do péče, přiznáním práva žen na osobní vlastnictví a na svobodnou dispozici s vlastními příjmy.¹⁰ Během občanské války v letech 1861 – 1865 úsilí žen polevilo a opět započalo po válce na území jednotlivých států Unie. Bylo založeno mnoho organizací, které požadovaly volební právo nejen pro bílé ženy, ale i pro černošskou populaci (National American Woman Suffrage Association – NAWSA,

National Federation of Afro – American Women, National Association of Colored Women's Club). Tyto organizace vytvářely výbory pro volební právo a pořádaly školení o občanských principech a americké ústavě.

„Během 90. let 19. století zavedlo volební právo žen hned několik států v západní části USA (například Wyoming v roce 1890, Colorado v roce 1893, Utah a Idaho v roce 1896), poté se však žádný nepřipojil až do roku 1910.“¹¹ Ostatní Američanky se svého práva domohly až po první světové válce v roce 1919. Sněmovna i senát schválily „Devatenáctý dodatek americké ústavy“ a předaly jej státům Unie k ratifikaci, která trvala více než rok. 26. srpna 1920 získaly všechny Američanky volební právo.

2.5 Počátky ženského hnutí v českých zemích

První ženská sdružení, která vznikala na našem území počátkem 19. století, měla dobročinný charakter. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2., byla filantropie jedinou činností, kde se mohla žena společensky angažovat. Muži tyto aktivity svých žen podporovali, jednak proto, že práce pro národ se nesla ve vlasteneckém duchu a také proto, že se touto činností se necítili ohroženi ve svém svrchovaném postavení v rodině a ve společnosti.

Emancipace přišla do Čech ve srovnání se západní Evropou později a v odlišné podobě. Ženy se nezačaly vymezovat vůči mužům, ale právě naopak. Začaly s nimi spolupracovat. Důvodem byly snahy českého národa o získání nezávislosti na habsburské monarchii. „Po polovině třicátých let začali totiž čeští muži vnímat ženu jako spolupracovníci při *probouzení* národa.“¹² Jenomže vlastenecké plány s ženami vedly opět k domácnosti, kde partnerka českého vlastence vychová jeho děti v národně uvědomělém duchu. Prostorem ženy 19. století je stále domácnost, příprava na roli matky a hospodyně a její naplnění. Pokud se žena neprovdala a neměla děti, byla nadbytečnou. Tuto situaci se pokusili změnit pánové Karel Slavoj Amerling a Vojtěch Náprstek.

Amerling koncem třicátých let 19. století kolem sebe soustřeďoval nepočtený kroužek žen. Snažil se především o intelektuální probuzení ženy. „Třebaže se Amerlingovy snahy a plány na zbudování nově koncipovaného vzdělávacího systému,

v němž počítal i se vzděláním ženským, minuly úspěchem, způsobil, že si ženy uvědomily své vlastní postavení a problémy, které se jich bezprostředně týkaly, jak v rodině, tak ve společnosti.“¹³

V roce 1865 byl založen nejvýznamnější český feministický spolek „Americký klub dam“ Vojtěchem Náprstkem ve spolupráci s Karolínou Světlou. Především zásluhou Vojty Náprstka a jeho pobytu v USA začaly v 60. letech 19. století pronikat do Čech první ohlasy ženského hnutí v Americe. Usiloval o zlepšování vzdělání nejširších vrstev obyvatelstva, představoval nejnovější technické vynálezy, které měly sloužit k ulehčení práce a byl přesvědčen, že ženy jsou nositelkami pokroku. Cílem klubu byla dobročinnost, péče o děti a mládež a vzdělávání. Členky „Amerického klubu dam“ se pravidelně scházely v čítárně a knihovně v domě U Halánků¹⁴, kde byly pro ně pořádány přednášky týkající se všech oborů lidského vědění, od astronomie až po výklady cestovatelů. „Přednášejícími byli vždy odborníci, z těch nejznámějších profesori jako např. Jaroslav Goll, Otakar Hostinský, Jan Evangelista Purkyně a už také T. G. Masaryk.“¹⁵ „Americký klub dam“ inspiroval k zakládání klubů v ostatních českých městech. Například spolek „Milada“, založen roku 1869 ve Vysokém Mýtě, roku 1870 „Český klub dam plzeňských“ nebo roku 1871 „Spolek paní a dívek v Chrudimi“.

Roku 1871 založila Karolína Světlá „Ženský výrobní spolek český“, jehož cílem bylo vychovat a připravit dívky a ženy k ekonomicky výtěžné činnosti. Impulsem vzniku tohoto spolku byl hospodářský a politický otřes po prusko – rakouské válce v roce 1866. Ukázalo se, že ženy, především válečné vdovy, nejsou připraveny se samy uživit.

Roku 1890 založila Eliška Krásnohorská po dlouhodobém úsilí první dívčí gymnázium ve střední Evropě „Minerva“. Tato škola byla soukromá a jejími přispěvateli byli významní muži a ženy tehdejší české společnosti, různé spolky, peněžní ústavy i město Praha.

„Roku 1890 podaly české ženy Říšské radě petici žádající, aby ženám bylo povoleno studium na vysokých školách. Petici koncipovala Eliška Krásnohorská a shrnula v ní všechny důvody, které mluvily pro ženské studium, jež v cizině už dávno existovalo.“¹⁶

Tehdejší poslanec T. G. Masaryk pronesl v Říšském poslaneckém parlamentu řeč, ve které se zaměřuje na vzdělání žen a doporučuje jej nejen na středoškolské, ale i na vysokoškolské úrovni. Tyto hlasy zůstaly na dlouhou dobu nevyslyšeny. Až v roce 1897 bylo ženám povoleno studium na filosofické fakultě a roku 1900 studium medicíny a farmacie. Fendrychová zdůrazňuje významný fakt, že to byly právě české ženy, které se v rámci Rakouska – Uherska jako první domohly vysokoškolského vzdělání.¹⁷

2.5.1 Politické cíle ženského hnutí

Po získání práva na vzdělání a s ním souvisejícího přístupu k zaměstnání vstoupil boj za rovnoprávnost žen do další etapy. Tou bylo právo na rovnoprávnost politickou, představované volebním právem a možností podílet se na zákonodárné moci. Lenderová uvádí, že nikde v Evropě ani ve Spojených Státech ženy nevyslovily požadavek aktivní účasti v politice.¹⁸ Jako první přišel s návrhem volebního práva pro ženy opět Vojtěch Náprstek roku 1887 při zasedání městské rady, ale byl zamítnut. Čeští konzervativní politikové (Staročeši a katolické strany) se stavěli k ženskému hnutí negativně. Obávali se, že ohrožuje jednotný národní program.

Byl založen „Ústřední spolek českých žen“, který pojal emancipaci jako humanitární, ekonomické, politické a vzdělávací hnutí. Tiskovým orgánem ústředního spolku se stal časopis „Ženský svět“, který informoval o světovém ženském hnutí, rozebíral ženskou otázku, etické a lékařské problémy a dokonce se zde objevila i otázka umělého přerušování těhotenství.¹⁹ Časopis rovněž velkou měrou bojoval za volební právo. Snahy o rovnoprávnost brzdily katolické strany, které se jí snažily ignorovat.

Roku 1903 byl v Praze založen „Ženský klub český“, který vyvíjel kulturní a osvětově politickou činnost. Předsedkyní byla Františka Plamínková, která se později stala nejvýznamnější osobností ženského hnutí v Československu. Ačkoliv byla činnost klubu prospěšná, nevedla k žádnému politickému cíli. Proto byl za tímto účelem založen „Výbor pro volební právo žen“. Výbor pořádal veřejné schůze, přednášky, psal články. Cílem bylo probudit zájem o volební právo nejen v ženách a

mužích, ale také získávat pro věc politiky, kteří by tento požadavek zahrnuli do svých programů.

„Toto hnutí vedla Františka Plamínková. Když zjistila, že formulace volebního řádu nevylučuje, aby žena mohla být volena, zahájila kampaň pro volbu ženy poslankyní. Plamínková sama kandidaturu odmítla, aby se mohla plně věnovat volební kampani. Kandidátkou se stala spisovatelka Božena Viková–Kunětická a v roce 1912 byla v okrese nymburském a mladoboleslavském zvolena první ženou poslankyní do sněmu království českého.“²⁰

2.5.2 Ženské hnutí mezi dvěma světovými válkami

První světová válka potvrdila intelektuální i fyzickou rovnocennost obou pohlaví. Muži odešli na frontu a na jejich místa nastoupily ženy. Po osvobození v roce 1918 byly ženám otevřeny všechny fakulty vysokých škol. Zásadní změnu v postavení žen znamenal vznik Československé republiky. Washintonská deklarace z 18. 10. 1918, již koncipoval T. G. Masaryk a která prohlašuje nezávislý stát Čechů a Slováků, obsahovala slib, že ženy budou rovny mužům politicky, sociálně a kulturně. Tato zásada byla zakotvena v § 106 Ústavy Československé republiky roku 1920. Tímto krokem byl splněn požadavek volebního práva pro ženy.

Ženy se začaly prosazovat v politice i v oborech, které doposud byly doménami mužů. Avšak přijetí ústavy nezměnilo myšlení lidí a tak ze skutečnosti rovnoprávnosti byl opět pouhý program. V roce 1923 založila Františka Plamínková „Ženskou národní radu“ (ŽNR), která sdružovala zájmové ženské organizace v Čechách, na Moravě i na Slovensku a měla dohlížet na dodržování rovnoprávnosti v praxi. ŽNR se začlenila do ženských mezinárodních organizací. Její předsedkyně Plamínková spolupracovala s významnými organizacemi a v některých dokonce zastávala funkce v jejich předsednictvech např. „Mezinárodní ženská rada“, „Mezinárodní aliance pro volební a občanská práva žen“, „Open Door International“ a v mnoha dalších. V roce 1925 byla Plamínková zvolena do senátu za Československou stranu národně socialistickou. Zabývala se sociální politikou, kde usilovala o lepší bytové podmínky, zkvalitnění sociální péče o ženu a dítě a podobně.²¹

Činnost ŽNR před druhou světovou válkou se rovněž zaměřovala na aktivity proti nastupujícímu Hitlerovu režimu v Německu. Františka Plamínková často přednášela v zahraničí a upozorňovala na nebezpečí totalitního režimu. V roce 1938 napsala otevřený dopis Hitlerovi, kde protestovala proti jeho útokům na Československo.

Během druhé světové války se ženy statečně podílely na odbojové činnosti. Po atentátu na říšského protektora Čech a Moravy Reinharda Heydricha a následných krutých represích, byla Františka Plamínková zatčena gestapem. 30. 6. 1942 byla po popravě v Terezíně.²²

Poté byla „Ženská národní rada“ rozpuštěna, ale spolupracovnice Plamínkové pokračovaly ve své činnosti dále, v ilegalitě. Přípravovaly program budoucí ženské organizace, která měla usilovat nejen o udržení a rozvoj rovnoprávnosti žen, ale podílet se také na budování již svobodného, demokratického státu.

2.5.3 Aktivity žen po druhé světové válce

V červnu 1945 vznikla „Rada československých žen“, která navázala na výše zmíněný program. Předsedkyní se stala JUDr. Milada Horáková, která byla členkou bývalé „ŽNR“ a blízkou spolupracovnicí senátorky Plamínkové. Rada rozvíjela nejen politickou činnost uvnitř státu, ale také udržovala kontakt s dalšími ženskými organizacemi ve světě. Únor 1948, kdy komunisti převzali veškerou moc, znamenal konec nejen pro Dr. Horákovou a její spolupracovnice, pro původní ideje ženského hnutí, ale také pro demokratický vývoj Československa. 27. 6. 1950 byla Milada Horáková po zinscenovaném politickém procesu popravěna.

Vrcholnou ženskou organizací se stal „Československý svaz žen“, který představoval jeden z nástrojů moci a propagandy komunistické ideologie. Během jednačtyřiceti let komunistického režimu byla přetržena kontinuita s myšlenkami autentického ženského hnutí předcházejících období, které vymizely z povědomí společnosti.²³

2.6 Konec první vlny feminizmu

První vlna feminizmu končí přibližně ve 30. letech 20. století. Jejími hlavními cíli bylo právo na vzdělání, právo na majetek a volební právo, které byly v zásadě splněny. Ve většině zemí bylo ženám volební právo přiznáno po 1. světové válce. K tomuto úspěchu ženy samy přispěly svou aktivitou a prací. Celosvětová ekonomická krize a nástup fašismu přiměly ženy zabývat se jinými společenskými otázkami.²⁴

- ¹ Havelková, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 169.
- ² Renzetti C. M.; Curran D. J. *Ženy, muži a společnost*. přel. Pavlík, P. Praha: Karolinum, 2005. s.34.
- ³ Havelková, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 172.
- ⁴ Tamtéž, s. 172.
- ⁵ Burešová, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. s. 32.
- ⁶ Rozluka a rozvod nebylo totéž. Rozvod zprostil partnery manželských povinností při dalším trvání svazku, tudíž nebylo možno se znovu vdát či oženit. Rozluka znamenala zrušení manželství. Rozluka a rozvod také souvisely s náboženskými zásadami a bylo rozhodující zda manželství spadalo pod státní či církevní správu. Např. katolická manželství byla nerozlučitelná.
- ⁷ Renzetti C. M.; Curran D. J. *Ženy, muži a společnost*. přel. Pavlík, P. Praha: Karolinum, 2005. s. 45.
- ⁸ Oates-indruchová, L. (ed.). *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. s. 30.
- ⁹ Sokačová, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 187.
- ¹⁰ Renzetti C. M.; Curran D. J. *Ženy, muži a společnost*. přel. Pavlík, P. Praha: Karolinum, 2005. s. 38.
- ¹¹ Tamtéž, s. 42.
- ¹² Lenderová, M. *K hřtchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 236.
- ¹³ Tamtéž, s. 237.
- ¹⁴ Dnešní Náprstkovo muzeum.
- ¹⁵ Hendrychová, S. Z historie feminismu v Českých zemích. In *Společnost mužů a žen z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999. s. 44.
- ¹⁶ Tamtéž, s. 45.
- ¹⁷ Tamtéž, s. 45.
- ¹⁸ Lenderová, M. *K hřtchu i k modlitbě*. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 264.
- ¹⁹ Tamtéž, s. 269.
- ²⁰ Hendrychová, S. Z historie feminismu v Českých zemích. In *Společnost mužů a žen z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999. s. 46.
- ²¹ Sokačová, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In *ABC feminismu*, Brno: Nesehnutí, 2004. str. 190.
- ²² Hendrychová, S. Z historie feminismu v Českých zemích. In *Společnost mužů a žen z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999. str. 48.
- ²³ Tamtéž, s. 49.
- ²⁴ Havelková, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 175.

3. Okolnosti nástupu druhé vlny feminizmu v USA

Po úspěšné kampani za volební právo žen přišlo ženské hnutí o značnou část aktivní podpory. Mnoho žen jej opustilo s představou, že s volebním právem získaly i rovnoprávnost vůči mužům ve všeobecném smyslu. Dalším faktorem zeslábnutí ženského hnutí byl ekonomický rozmach po druhé světové válce, kdy muži byli znovu schopni své ženy uživit. Nemalou roli zde sehrál i psychologický faktor. Během války ženy opět prokázaly své schopnosti ve veřejném životě a nyní z důvodu „navrácení sebevědomí mužům“ byly zahrnuty zpět do domácností. V poválečné konzervativní společnosti byla propagována představa, že štěstí ženy spočívá v péči o rodinu.

„A ženy tak pořád dokolečka slýchaly, že tradice a koneckonců i freudiánská doktrína považuje za jediný smysluplný osud ženy mateřstvím korunovanou oslavu ženství. Odborníci nám horem dolem radili, jak ulovit manžela, jak správně kojit děti, jak je přebalovat a učit chodit na nočník, jak se vypořádat s neshodami mezi sourozenci a postpubertálním vzdorem potomků; jak správně vybrat myčku nádobí, upéci domácí chléb, uvařit hlemýžďe po francouzsku a vlastnoručně postavit dětem bazén; jak se oblékat a jak vypadat a vůbec vystupovat, aby to působilo co nejvíce žensky; jak udržet žár lásky mezi manželi, jak zaručit, aby nám muži neumírali příliš mladí a z našich synů nevyrůstali mladiství delikventi.“¹

„Naučili nás, že opravdové ženy, ty ryze ženské ženy, netouží po žádné kariéře, po vyšším vzdělání nebo právu zasahovat do veřejného života, tedy do politiky – to znamená po nezávislosti a možnostech, za než bojovaly dávno před námi staromódní feministky.“²

Následky tohoto společenského a mediálního tlaku byly dalekosáhlé. Koncem 50. let 20. století se v USA se snižoval věk žen, které vstupovaly do manželství.

„Celých čtrnáct milionů dívek se například vdalo ve věku sedmnácti let. Na vysokých školách zase poměr studentek vůči studentům klesl ze 47 procent, jak bylo zaznamenáno v roce 1920, na pouhých 35 procent, které prokázaly výzkumy z roku 1958.“³

Podle Betty Friedan se ženy nyní hlásily na vysoké školy proto, aby si tam našly manžela. „V polovině padesátých let celých 60 procent studentek studia nedokončilo kvůli manželství nebo ze strachu, aby přílišné vzdělání nebylo později

v manželství na překážku.“⁴ Tyto názory na vzdělání vyústily v návrhy několika mužů na opětovné omezení přístupu žen k vysokoškolskému vzdělání.

Na sklonku 50. let se v USA masivně zvýšila porodnost. Průměrná americká rodina měla 4 až 6 potomků. „A tak pěl v roce 1960 časopis *Life* chvalozpěvy na úctyhodný návrat amerických žen do domácnosti.“⁵ Ideálem se stala spokojená hospodyňka z předměstí, s kupou dětí a milujícím manželem.

Většina zaměstnaných žen byla vdaná a svým výdělkem většinou podporovaly muže nebo děti na vysokých školách nebo vdovy. Ženy nejčastěji pracovaly jako sekretářky nebo prodavačky. Kvalifikovanou práci vykonávalo stále méně žen a důsledku toho ubývalo pracovních sil v oblasti sociálních služeb a vzdělávání.

Literatura pro ženy se omezovala na několik málo témat, která se opět týkala dětí a domácnosti.

Pokud se ženy cítily nenaplněny a nespokojeny, domnívaly se, že je to pouze jejich osobní problém. Problém, který nedovedly pojmenovat. Mnoho žen začalo navštěvovat psychoanalytické, psychologické a psychiatrické ordinace a poradny. Postupně ženám docházelo, že problém není v nich, ale ve společnosti.

Ani v těchto letech feminismus nevymizel. V USA existovalo nadále několik ženských organizací. Například „Národní strana žen“, která se zasazovala za dodržování Zákona o rovnosti práv mezi pohlavími, „Národní asociace advokátek“ nebo „Americký svaz žen pracujících ve zdravotnictví“, jež prosazovaly volbu žen do politických funkcí.

3.1 Západní Evropa před druhou vlnou feminismu

V západní Evropě, kde byla společenská situace velice podobná jako v USA, vznikla zásadní díla proměňující uvažování o ženské otázce.

Ve 30. letech 20. století si spisovatelka Virginia Wolf uvědomuje, že problém tkví ve způsobu, jakým jsou ženy společensky situovány. Poukazuje na problematičnost mužské a ženské identity. Literární formou zde předvádí, na čem ženy staví svoje „já“, když svoji důstojnost zakládají na úspěších svých mužů. Za klasická feministická díla jsou považovány eseje „Vlastní pokoj“, „Tři guineje“ a „Zabít domácího anděla“.

V roce 1949 vychází kniha „Druhé pohlaví“ Francouzky Simone de Beauvoir. Autorka zde popisuje filosofickými pojmy světy mužů a žen. Ženy žijí v „imanenci“, v režimu obnovování základních životních funkcí a muži v „transcendenci“, řádu tvoření a přesahování, v němž za sebou zanechávají trvalé dílo. Ženy spočívají v imanenci z pohodlnosti a tím jsou odsunuty na „druhou kolej“. Tuto myšlenku, že žena přijala svou druhořadou pozici, později rozpracovávají některé z antropologických prací druhé vlny feminismu. Každé lidské individuum klade sebe jako „já“ a ostatní jako „ty druhé“. Ženy, podle Beauvoir, chápou sebe sama také jako „ty druhé“ proto, že jim toto postavení bylo přisouzeno společenským řádem. Tím, že přijmou svou „druhost“, dokazují svou příslušnost k tomuto řádu. Podle Havelkové toto pojetí představuje jeden z feministických klíčů k pochopení fenoménu, kdy ženy podporují řád, o kterém vědí, že k nim není spravedlivý.⁶

3.2 Druhá vlna feminismu

Vlivem konzervatismu 50. let 20. století a zdůrazňováním veřejné sféry jako hodnotnější než sféry domácí, se ženy opět cítily neužitečné a izolované. Během 60. let se začala formovat druhá vlna feministického hnutí. Masově se projevilo až v souvislosti s hnutím hipies po roce 1968. Hipies bojovalo především za občanská práva, práva menšin (rozvíjejících se homosexuálních a lesbických komunit), proti válce ve Vietnamu, proti rasismu. Odmítalo měšťanský model rodiny a součástí tohoto postoje byl i požadavek, aby o sobě ženy rozhodovaly samy. Ženské hnutí se postupně oddělilo a zformovalo se v samostatný proud.

Renzetti a Curran uvádějí, že důležitým faktorem pro spuštění druhé vlny bylo vydání knihy „Feminine Mystique“ (Ženské tajemství) autorky Betty Friedan v roce 1963.⁷ Friedan dokázala problematizovat pocity žen, které se cítily nenaplněné a jakoby chycené v pasti. Uvědomovaly si nemožnost osobního růstu, nespokojenost a frustraci. Friedan tento pocit nazvala „problém beze jména“. Tato kniha byla významná tím, že odhalila tento problém jako společenský, nikoliv osobní.

Ještě před vydáním „Feminine Mystique“ na problém pohlavní diskriminace upozornila sama vláda. V roce 1961 ustavil prezident John F. Kennedy „Prezidentský výbor pro otázky postavení žen“. Výbor se soustředil na diskriminaci na pracovním

trhu a po jeho vzoru byly založeny další výbory na úrovni států Unie. Za účasti Bety Friedan a dalších žen reprezentujících státní výbory pro otázky postavení žen vznikla „Národní organizace“ (National Organization for Women, NOW).

Protože ženy zaujímaly pozice ve vědě a měly přístup ke vzdělání, ženské hnutí se přesunulo z ulic na univerzitní půdu. Začaly vznikat vědní obory týkající se ženského a později i mužského problému – ženská studia a mužská studia.

Předmětem ženských studií je výuka citlivosti vnímání vůči problematice žen, schopnost její reflexe a vytváření vlastního postoje. Předmětem mužských studií se stává mužská identita, tlak na muže ve veřejné sféře, ale i muž v jiných než veřejných rolích (otcovství, partnerství).

Dále svou pozornost ženy zaměřily na dvě roviny, v nichž začaly hledat původ nerovností mezi pohlavími. První rovinou byla kultura v tom nejširším slova smyslu, zahrnující jazyk, instituce, její příslušníky, a druhou rovinu pak tvořila psychologická problematika formování genderu, socializace v dětství a mechanismy reprodukování tzv. genderových vzorců v dospělosti.⁸

3. 2. 1 Kulturní aspekty genderové diference

Havelková shrnuje a pojmenovala čtyři feministické přístupy ke kultuře:

1) Kulturní systém, ve kterém žijeme, má povahu hegemonie, vlády mužů nad ženami. Dříve se používal pojem patriarchát, ale protože znamená i vládu starších mužů nad mladšími, přesnější výraz pro pojmenování tohoto problému je hegemonie (nadvláda).

Tento řád vytvořila úzká skupina mužů, jeho oběťmi jsou nejenom ženy, ale i samotní muži. Historie není historií lidskou, ale v zásadě mužskou.

2) Tento řád udržují obě pohlaví stejnou měrou, ženy ho přijímají. Proto by nebylo spravedlivé obviňovat z jeho prosazování pouze muže.

3) Ze skutečnosti, že kultura je založena na nadvládě mužů, profitují všichni muži. Společnost jim přisuzuje větší významnost, jsou automaticky považováni za schopnější a v institucích mají již předem otevřenou cestu. V domácí sféře je jim umožněno vyvázat se ze stereotypních a časově náročných prací.

4) Muži musí na své výsadní postavení „doplácet“. Jelikož se od nich očekává úspěch, soutěživost, naplňují tato očekávání. To je ochuzuje v citové oblasti, jak dokazují studie mužů.

Havelková dále zdůrazňuje, že součinnost všech těchto prvků, umožňuje fungování současného řádu. Kdyby ženy nebyly přesvědčeny, že daný systém je pro ně nějakým způsobem výhodný, nepodporovaly by ho. Podpora je však nutná, protože se podílejí na socializaci dětí a je třeba, aby na ně přenášely také genderový řád. Tím je kruh dokonale uzavřen.⁹

3.2.2 Psychologické teorie diferenciacce pohlaví

Ačkoliv se může zdát, že tato kapitola koncepčně nezapadá do této práce, opak je pravdou. Psychologické teorie týkající se genderu, jsou jedním z nejdůležitějších témat, která přinesla druhá vlna feminismu.

Na poli psychologie, která se snaží objasnit pojetí femininity a maskulinity, sehrála důležitou roli psychoanalýza. Mužská či ženská identita jsou dle Sigmunda Freuda výsledkem raného sexuálního vývoje. Konstitutivní roli zde hraje kastrální komplex. Dítě okolo 3. roku věku přichází do vztahového konfliktu vůči rodičům obou pohlaví. Chlapeček, jehož objektem lásky je matka, se cítí být ohrožen otcem a trpí úzkostí z kastrace. „Úspěšné řešení tohoto oidipovského komplexu spočívá v přijetí otcovy autority a přesunutí prvotní touhy po matce do naděje na její budoucí naplnění s jinou ženou.“¹⁰ Prvním sexuálním objektem dívek je také matka. Po zjištění absence penisu, je matka odvržena, nastupuje pocit méněcennosti a závist penisu. Svou touhu přesunuje děvčátko na otce, jako na majitele orgánu, který chce. Na počátku rodové diferenciacce u děvčátek stojí zklamání vyjádřené v závisti penisu. Tento kastrální komplex (v podobě závisti penisu) je příčinou nastolení oidipovského komplexu, narozdíl od chlapců, u nichž kastrální komplex (úzkost ze ztráty penisu) je podmínkou vyřešení oidipovského komplexu. Navázáním oidipovské vazby se má dívka smířit se svým „reálným a definitivním vykleštěním“, chlapec oidipovským komplexem zachraňuje své mužství smířením se „s dočasným a symbolickým vykleštěním“.¹¹ Nakonec se dívka identifikuje s matkou a smiřuje se s tím, že je druhořadá.

Tato teorie je kritizována proto, že příliš těsně spojuje vědomí vlastního pohlaví s mužskou či ženskou identitou, nadřazuje penis vagíně, klade model mužského vývoje jako lidskou normu a vůči ní pak porovnává vývoj ženy jako deficitní.¹²

Z psychoanalýzy vycházejí dvě základní linie psychoanalytického feminismu – winnicottovský a lacanovský proud, o kterých se zde krátce zmíním.

3. 2. 2. 1 Winnicottovský proud

Winnicottovský proud navazuje na inovaci freudismu Donaldem W. Winnicottem. Předmětem jeho kritiky psychoanalýzy je Freudova neschopnost podat pozitivní koncepci psychického zdraví. Freud se příliš soustředí na pud, který si žádá ukojení. Přitom si nevšímá vůle, která není zaměřena na zaplnění nedostatku uvnitř jedince, ale realizuje se v interakci s prostředím, a vyjadřuje se hrou. Přesun akcentu z freudovského libida na tvořivost či hravost umožňuje formulovat koncept psychicky zdravého života.¹³ Ovšem hlavním přínosem pro feminismus bylo to, že Winnicott upozorňuje na výlučné zaměření ortodoxního freudismu na „mužský element“ a úplné vypuštění „elementu ženského“. Zaměření se Winnicotta na „ženský element“ znamená přesun těžiště zkoumání z oidipovské fáze do fáze předoidipovské – tedy ze vztahu k otci na vztah k matce.¹⁴ Ženskost zajišťuje bezprostřední napojenost na „bytí“. Integrace ženskosti je podmínkou tvořivého, hodnotného života.

V této linii pokračuje Nancy Chodorow, která podává poněkud odlišný popis pohlavní diference než Freud. Počátky tvoření rodové sebeidentifikace posunuje do předoidipovských fází a chápe je jako součást širšího procesu diference jáství z původní symbiotické jednoty matka – dítě. V těchto raných procesech, přibližně do 2 let, se postupně buduje pocit vlastního „já“ a zároveň vědomí rodové odlišnosti.¹⁵

Proces vytváření mužského „já“ je složitější. Mužské „já“ se musí záporně postavit proti původnímu, nevědomému, pocitu jednoty s matkou. Mužství je tedy založeno na negaci ženství. Ženská sebeidentifikace je naopak postavena na prvotním pocitu jednoty a identifikace s ní, která zakládá rozvíjející se vědomí vlastního „já“. S příchodem oidipovského komplexu se dívka zaměřuje na otce, ne proto, že by mu záviděla penis, ale proto, že otec symbolizuje svobodu od závislosti na matce. „Ženská

rodová identita se stává problematickou teprve ve chvíli, kdy je již fixovaná a dívka zakouší její méněcennost v patriarchální kultuře.¹⁶ Cílem Chodorow bylo poukázat na jednostrannost obou rodových diferenciací, která je způsobena především ženskou rodičovskou péčí. Zatímco chlapec je nucen založit svou samostatnost na negaci primární identifikace, dívka má menší schopnost odpoutat se od matky a závislosti na vztazích a podílet se na širší společnosti a kultuře.¹⁷

Na Chodorow navázala Carol Gillian. Zaměřila se na morální psychologii a svou knihou „In a different voice“ (poprvé vyšla v roce 1982) silně ovlivnila feministickou teorii. Gillian vychází z kritiky Kohlbergovy teorie stupňů morálního vývoje. Kohlberg popisuje šest stádií vývoje morálního úsudku od dětství do dospělosti. Podle této stupnice působí méněcenně či nevyvinutě především ženy, jež jsou podle Kohlbergova názoru typickými příklady třetího stádia jeho šestistupňové stupnice. V tomto stádiu je morálka chápána interpersonálně a dobrotivost je ztotožňována s pomocí a snahou vyhovět druhým. Teprve když ženy vstoupí na území tradičně mužské činnosti, uvědomí si nedostatečnost této morální perspektivy a dále pokračují ve vývoji podobně jako muži.¹⁸ Gillian namítá, že Kohlberg má před očima pouze mužský vývoj, jenž si nárokuje universální platnost.

„Tak dlouho jsme naslouchali hlasům mužů a vývojovým teoriím, které byly utvářeny jejich zkušeností, až jsme si poslední dobou povšimli, že ženy mlčí, a když promluví, činí nám potíže slyšet, co říkají. Neschopnost vidět odlišnou realitu ženských životů a slyšet rozdíly v jejich hlasech částečně pramení z předpokladu, že existuje jen jediný modus sociální zkušenosti a interpretace.“¹⁹

Na základě toho předkládá paralelní, ale zřetelně se odlišující stupně vývoje ženské morálky.²⁰ Morální rozhodování chlapců spíše odpovídá současnému pojetí práv z hlediska správnosti či normy, zatímco pro morální rozhodování dívek není směrodatný abstraktní morální kodex, ale smysl pro jedinečnost konkrétní situace, kterou je třeba řešit. Existuje tedy rozdíl mezi morálkou spravedlnosti, kterou charakterizuje zájmem o univerzální principy, právo, rovnost či nestrannost a morálkou péče, kterou charakterizuje zájem a péče o druhé. Také si všimá protikladu mezi zájmem o sebe a aktivním působením, jimiž se vyznačuje individualistická morálka spravedlnosti, spjatá s muži, a zájmem o vztahy, jenž je typický pro morálku

péče žen.²² Celkové uvažování dívek se neslo v širších souvislostech, což podle Gillian není chyba či nedostatek, ale odlišnost, kterou je třeba respektovat nejen v teoriích, ale i ve vztazích.

3. 2. 2 Lacanovský proud

Lacanovský proud psychoanalytického feminismu se odvíjí od francouzského psychoanalytika Jacqese Lacana. Podle něj probíhá identifikace objektu ve dvou rovinách, v rovině imaginární (rovina obrazu) a v rovině symbolické. Pro první stupeň, jenž nazval stadiem zrcadla, je charakteristické symbiotické soužití s matkou. Na základě rozpoznání se dítěte v zrcadle vzniká identifikace s obrazem svého těla a vzniká vztah i k ostatnímu okolí, k matce, jiným dětem, hračkám. „Prvním objektem pro dítě ve stadiu zrcadla je matka.“²² Absence matky, odpojenost od ní jako objektu, vnuká dítěti touhu se s ní opět spojit. „Chce být její součástí. Proto ovšem musí být něčím, co jí schází.“²³ To, co matce schází, je penis. V primární fázi (imaginární) se dítě sjednocuje s matkou jako falus, v sekundární fázi (symbolické) je identifikace založena na popření dítěte jako falu, na jeho „kastraci“, oddělení se od matky. Oidipovský komplex je vyřešen, pokud chlapec přijme svou symbolickou „kastraci“ a ztotožní se s otcem jako vlastníkem falu. Prázdnost po falu je nahrazeno symbolem falu. „Kastracní a oidipovský komplex přivádějí dítě do světa jazykových symbolů, znaků zastupujících nepřítomné věci. Vstup do symbolického stadia je vstupem do řeči.“²⁴

Dítě slovy pojmenovává prázdnost zbylé po spojení s matkou. Pojmenováním otce se dítě stává příslušníkem společnosti, protože jméno otce symbolizuje zákony a morální imperativy.

Na Lacanovu psychoanalytickou jazykovou strukturu navazují například Juliet Mitchell, Julia Kristeva nebo Judith Butler.

3.3 Další témata a přístupy druhé vlny feminismu

„Osvobození žen“ (Women's liberation) je nejenom motiv druhé vlny, ale také název jednoho proudu feministického hnutí. Od liberálního požadavku rovnoprávnosti

žen (první vlna feminizmu) se důraz přesouvá na osvobození žen od kulturního, sexuálního a ekonomického útisku. Heslem se stává tvrzení „personal is political“ (osobní je politické). Jedná se o sblížení soukromé a veřejné sféry. Až donedávna byla oblast soukromého považována za vnitřní záležitost každého jedince, aniž by bylo reflektováno, že existují rozdíly podle toho, jakého je jedinec pohlaví. Patří sem i sexualita, která se přestává považovat jako uzavřená oblast náležící do soukromé sféry. Na základě sexuality, která je chápána jako prostředek moci, kterým se uplatňuje nadvláda mužů nad ženami, je přidělena jiná role ženě a jiná muži. Dělbá jejich rolí vedla právě po linii soukromého a veřejného.²⁵ V centru se tak ocitá ženské tělo a právo na jeho vlastní kontrolu. Svobodné zacházení s vlastním tělem stojí za výzvami pro zrušení zákazu potratu a zpřísnění zákonných postihů znásilnění a sexuálního obtěžování.²⁶

Dalším tématem feminizmu druhé vlny není jenom rovnost žen a mužů, ale také jejich rozdílnost. Rozdílnost ve smyslu jedinečnosti každé lidské bytosti a možnosti autonomně definovat své ženství a mužství. Jde o to, nechat vyvstat individuální rozdíly na základě stejných výchozích podmínek, které nevytvářejí z mužů a žen skupiny, k nimž se rozdílně přistupuje. Požadavek „rovnost v rozdílnosti“ znamená, aby „jinakost“ nepředstavovala něco, co zakládá nerovnost, diskriminaci a aby „jiný“ neznamenal zároveň horší.²⁷

Důležitým znakem druhé vlny feminizmu je „zaměření na ženu“ (woman centeredness). Je důležité, aby ženy samy začaly o sobě vypovídat skrze vlastní zkušenosti. Prožíváním a zkušenostmi žen se zabývá například *mateřský feminizmus*, jehož prostřednictvím se dozvídáme, co je to zážitek mateřství, jeho rozmanité a někdy problémové podoby a různorodé definice mateřství ze strany žen. Cílem mateřského feminizmu je, aby se mateřství dostalo významnějšího místa v kultuře i ve veřejné sféře. Nově je také tematizovaná ženská „subkultura“, kterou moderní doba ve jménu racionality potlačila. Patří k ní i např. léčitelství, které odedávna patřilo k ženskému elementu a bylo zlikvidováno proslulými hony na čarodějnice.²⁸

3. 4 Ženské hnutí na území Československa v období totality

O druhé vlně feminismu na území Československa nelze mluvit. Vlivem totalitního režimu byla země zcela izolována a „uchráněna“ západních myšlenek. Ženy měly otevřený přístup ke vzdělání a zaměstnání, požadavek větší kontroly žen nad vlastním tělem byl rovněž splněn uzákoněním práva na potrat v roce 1958. Požadavek západních feministek je zde zdánlivě naplněn. Byly zde nastoleny formální podmínky rovnosti mužů a žen, ovšem v situaci, kdy byla potlačována svoboda jedince. Ženský problém je podřízen problému občanskému, boji proti společnému nepříteli a budování „nové“ socialistické společnosti.

Ačkoliv se po únorovém puči roku 1948 veřejná sféra ženám otevřela, pozbyla zároveň svůj společenský význam. „Veřejné bylo omezeno pouze na pracovní, občanská společnost ve své rozmanitosti byla redukována, společenský život se tak přenesl do soukromí, kde se rodina stala významným místem uchování osobní důstojnosti.“²⁹ Ženy rezignovaly na svou politickou nebo pracovní kariéru a svoji mzdu vnímaly jako přívýdělek k hlavnímu platu muže. V domácnosti zůstala zachována tradiční dělba rolí, což pro ženu znamenalo prakticky další zaměstnání a značné fyzické i psychické zatížení. Ovšem problém dvojího zaměstnání nebyl dosud vyřešen nikde na světě. Práce v domácnosti a jakási ekonomická nezávislost posílila pozici ženy v rodině. Práce pro rodinu nebyla chápána jako podřadná, naopak došlo k jejímu zhodnocení, které se projevilo v kontinuálním prodlužování rodičovské dovolené od šedesátých let.³⁰

Havelková připomíná, že strategie komunistického režimu zajistit každému právo na práci včetně žen přece jenom znamenala z historického hlediska určitý pokrok. Za podobné právní úpravy, které zavedl socialismus, feministky v západních zemích bojují dodnes. Jedná se ještě o otevření veřejných institucí ženám, tlak na obsazení veřejných funkcí ženami prostřednictvím kvót a rovný přístup ke vzdělání. Mimochodem tyto právní úpravy převzala komunistická ústava z materiálů připravených pro parlament Miladou Horákovou.³¹

Během šedesátých let je zde ženská otázka poměrně diskutována. Roku 1967 byla dokonce vydána kniha Simone de Beauvoir „Druhé pohlaví“, kterou opatřil předmluvou Jana Patočka a zároveň vypustil třetinu kapitol.³² Koncem Pražského jara

končí jakákoliv reflexe postavení žen ve společnosti. Výjimky zde tvoří práce slovenské socioložky Jolany Jančovicové a brněnského sociologa Ivo Možného „Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů“ z roku 1983.³³

Podle Wágnerové je významným faktorem a snahou jakékoliv emancipačního procesu hospodářský vzestup emancipující se skupiny a určitý přístup ke „kapitálu“ jako k peněžnímu či kulturnímu zdroji. I když si ženy po první světové válce vybojovaly přístup ke vzdělání, zaměstnání a podnikání, zůstávají ve srovnání s muži nadále chudšími. Důsledkem této hospodářské převahy mužů (která trvá dodnes) je upevňování jejich mocensko-politických pozic a dále přispívá k tomu, že se vzory mužského chování a jednání (např. racionalita, účelovost, efektivita) stávají obecně platnými normami při hodnocení lidského chování vůbec. Na základě této provázanosti společenské dominance a vlastnictví Wágnerová demonstruje, jakým způsobem tuto nadřazenost ovlivní změna společenské situace. Po válce, v důsledku znárodňovacích a vyvlastňovacích opatření v řadě evropských zemích, které se staly součástí sovětského bloku, bylo mnoho mužů, kapitalistů i drobných živnostníků, zbaveno nejen svého majetku, ale i osobní identity a sebevědomí. S majetkem byly totiž zbaveny i společenské dominance.³⁴ Tato znárodňovací opatření vyrovnala hrubé majetkové rozdíly mezi muži a ženami. Znárodnění se samozřejmě dotklo i majetku žen, ale vzhledem k jejich minimálnímu podílu na společenském bohatství pro ně tento krok nehrál, v celkovém měřítku, žádnou roli.

Strukturální změny společnosti ve jménu socialistické přestavby tak s sebou, v určitých případech, přinesly i nezamýšlené zlepšení pozice žen.

- ¹ Friedan, B. *Feminine mystique*. přel. Kočová, J. Praha: Pragma, 2002. s. 50.
- ² Tamtéž, s. 50.
- ³ Tamtéž, s. 50.
- ⁴ Tamtéž, s. 50.
- ⁵ Tamtéž, s. 51.
- ⁶ Havelková, H. První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 176.
- ⁷ Renzetti C. M.; Curran D. J. *Ženy, muži a společnost*. přel. Pavlík, P. Praha: Karolinum, 2005. s. 44.
- ⁸ Havelková, H. První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 176.
- ⁹ Tamtéž, s. 178 – 179.
- ¹⁰ Barša, P. *Panství člověka a touha ženy. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. s. 58.
- ¹¹ Tamtéž, s. 60 – 61.
- ¹² Gjuríčová, Š. Konstrukce gender: maskulinita a femininita z odlišných perspektiv. In *Společnost mužů a žen z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999. s. 70.
- ¹³ Barša, P. *Panství člověka a touha ženy. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. s. 103.
- ¹⁴ Tamtéž, s. 105.
- ¹⁵ Tamtéž, s. 127.
- ¹⁶ Tamtéž, s. 130.
- ¹⁷ Tamtéž, s. 131.
- ¹⁸ Gillianová, C. *Jiným hlasem*. přel. Klimentová, E. Praha: Portál, 2001. s. 46 – 47.
- ¹⁹ Tamtéž, s. 187.
- ²⁰ Nagl – Docekal, H. Co je feministická filosofie? *Filosofický časopis*, 1992, roč. 40, č. 5, s. 753 – 754.
- ²¹ Gouldová, C. C. Filosofické dichotomie a feministické myšlení: Ke kritice feminizmu. *Filosofický časopis*, 1992, roč. 40, č. 5, s.854.
- ²² Barša, P. *Panství člověka a touha ženy. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. s. 84.
- ²³ Tamtéž, s. 84.
- ²⁴ Tamtéž, s. 86.
- ²⁵ Havelková, H. Dimenze „gender“ ve vztahu soukromé a veřejné sféry. *Sociologický časopis*, 1995, roč. 31, č. 1, s. 26.
- ²⁶ Lipovetsky, G. *Třetí žena*, přel. Pokorný, M. Praha: Prostor, 2000. s. 65.
- ²⁷ Havelková, H. První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly. In *ABC feminizmu*, Brno: Nesehnutí, 2004. s.181.
- ²⁸ Tamtéž, s. 180 – 181.
- ²⁹ Osvaldová, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. s. 40.
- ³⁰ Wagnerová, A. České ženy na cestě od reálného socialismu k reálnému kapitalismu. In *Nové čtení světa*. Praha: Marie Chřibková, 1999. s. 81.

³¹ Havelková, H. Kdo se bojí feministické filozofie. *Filosofický časopis*, 1992, roč. 40, č. 5, s. 737 – 738.

³² Havelková, H. Druhé pohlaví - věc veřejná, *Aspekt*, 1994, roč. 2, č. 2, s. 44.

³³ Wagnerová, A. České ženy na cestě od reálného socialismu k reálnému kapitalismu. In *Nové čtení světa*. Praha: Marie Chřibková, 1999, s. 82.

³⁴ Wagnerová, A. Emancipace a vlastnictví. *Sociologický časopis*, 1995, roč. 31, č. 1, s. 80.

4. Třetí vlna feminizmu

Od druhé poloviny 80. let a především během let 90. se stal z feminizmu globální společenský fenomén. Feministické myšlení a z něho vycházející proudy byly natolik různorodé a roztržité, že velice těžko nacházely společnou řeč. Feministický dialog spočíval v kritice a vymezování se jeden proti druhému. Zřejmě z těchto důvodů byl v médiích feminizmus prohlášen za „mrtvý“. Vlivem těchto problémů a kritik dostalo feministické myšlení nový impuls ke svému rozvoji. Významným přínosem této třetí vlny je důraz na propojenost genderu s ostatními kategoriemi společenských nerovností, jakými je např. rasa, etnická příslušnost, sexuální orientace, sociální postavení, věk, náboženské vyznání a další. Genderová nerovnost je zde vnímána stále jako zásadní, ale zároveň jako součást společenské stratifikace a diskriminace.¹

Další významný přínos této třetí fáze hnutí lze nejlépe vyjádřit slovy Václava Bělohradského: „První a druhá vlna byly obrovskou agitací za práva žen v mužském světě. Ženy chtěly mít právo být jako muži. Až teprve postmoderní obrat přinesl změnu a ženy začaly bojovat o právo podílet se na definici světa, ne o svá práva ve světě již definovaném.“²

V této souvislosti se také často hovoří o postmoderním feminizmu, „postfeminizmu“, který chápe mužství a ženství jako proměnlivé kategorie, které mají v určitých situacích a prostředích rozdílný význam, jsou závislé na kontextu. Nezáleží tedy na pohlaví, ale na tom, jakým způsobem své pohlaví vytvářím (např. oblékáním), v jaké pozici se ocitám (mocenské či bezmocné) a jak tyto situace využívám.³

Mezi další témata, která feminizmus přebírá od postmodernismu, patří kritika velkých vyprávění (menarnací), tzn. univerzálně platného čtení světa, který je definován muži a znevýhodňuje ženy. Dále se jedná o odmítnutí identity ženy jako univerzálního subjektu, protože pro postmodernizmus neexistuje jednotná ženská identita ani zkušenost. Nakonec bych krátce zmínila téma dekonstrukce. Dekonstrukce je pro postmoderní feminizmus metodou, jenž narušuje hierarchii dichotomické dvojice *muž – žena*, v níž žena je podřízena muži.⁴

Z postmoderního feminizmu vychází „queer teorie“, která klade důraz na konstrukci sexuality a sexuální identitu. Zpochybňuje existenci pouze dvou pohlaví a

genderů a pokládá za nejdůležitější vlastní vytváření identity. Zjišťuje, jakým způsobem se stáváme mužem či ženou a prostřednictvím např. transexuálních lidí ukazuje, že genderová identita je individuální záležitost, která v souvislosti s kontextem získává důležité politické významy.⁵

Postmoderní feminismus je často kritizován pro jeho přílišnou teoretičnost.

4. 1 Pokus o klasifikaci současných feministických proudů

Jak již zde bylo řečeno, současný feminismus má mnoho podob a zahrnuje v sobě mnoho proudů a směrů a samozřejmě i mnoho jejich klasifikací. Pro ukázkou zde použiju dvojího dělení.

Podle Šiklové lze současné směry rozdělit do těchto kategorií⁶: asimilační, androgynní, komplementární a radikální proud.

Asimilační proud zdůrazňuje, že žena má stejné schopnosti jako muž a má zastávat i stejné sociální role.

Androgynní proud doporučuje podobat se sobě navzájem. Ženy a muži se mají smísit v jakousi neutrální osobnost, která je zbavena předsudků vyplývajících z determinace rodem.

Komplementární směry proklamují, že ženy s muži nesoutěží, ale navzájem se doplňují ve svých vlastnostech a sociálních rolích, na kterých se předem dohodli.

Radikální feministické proudy naopak dokazují, že ženy jsou naprosto odlišné od mužů a dokonce lepší než muži, a jsou předurčeny převzít vládu nad světem neboť období vlády mužů je již skončeno. Další radikálně levicové proudy jsou přesvědčeny, že ženy jsou jakýmsi novým „proletariátem“ světa. Aby zvítězily nad dosavadní nadvládou mužů, je nutné sjednocení všech žen světa, bez rozdílu ras, tříd, národů a států.

Jiné dělení přebírá Sokolová od socioložky Judith Lorber, která v roce 1998 rozdělila současné feministické proudy do tří základních kategorií⁷. První dvě vycházejí z druhé vlny feminismu a dále rozvíjejí její myšlenky. Jedná se o reformní feminismy a feminismy odporu. Třetí soubor proudů představuje již zmíněnou třetí vlnu feminismu.

4. 1. 1 Reformní feministické teorie

Tyto proudy kladou důraz spíše na podobnosti mezi ženami a muži než na rozdíly. Zaměřují se především na institucionální rovinu diskriminace, aby ženy měly stejné podmínky a možnosti pro uplatnění ve společnosti jako muži. Upřednostněna je osobní volba ženy, aby jejich zaměstnání a životní styl byly důsledkem svobodné volby a ne důsledkem strukturální genderové nerovnosti ve společnosti.

Patří sem *liberální feminismus*, který se zabývá výhradně legislativními otázkami rovnoprávnosti zejména v těch zemích, kde stále platí rozdílné zákony pro ženy a muže.

Do této kategorie patří *feminismy marxistické a socialistické*, které usilují o ekonomickou rovnoprávnost žen. Vycházejí z marxistické kritiky kapitalismu a ke své analýze používají kategorie třídní stratifikace. Ekonomická závislost žen na mužích plyne z materiální podstaty kapitalistického vykořisťování a z genderových stereotypů muže živitele a ženy jako strážkyně domácího krbu. Kladou důraz na uplatnění žen na pracovním trhu, možnosti rekvalifikací, zvyšování mezd a zlepšování pracovních podmínek žen. Sokolová zde upozorňuje na to, že této kritice chybí poznání, že nadvláda mužů prostupuje všechny ekonomické a sociální třídy.

Jako poslední sem patří tzv. *rozvojový feminismus*, který se zaměřuje na specifické zájmy žen v hospodářsky rozvojových zemích, liší se podle jednotlivých zemí a často vychází z postkoloniální kritiky eurocentrismu. Většinou se jedná o kombinace liberálních a socialistických feminismů vycházejících z lokálních tradic.⁸

4. 1. 2 Feministické teorie genderově motivovaného odporu

Tyto proudy zdůrazňují, že samotná úprava zákonů k odstranění genderové nerovnosti ve společnosti nestačí, proto apelují na ženy, aby se vymanily z mužské nadvlády prostřednictvím výlučně ženských organizací a aktivit. Tyto tendence jsou značně separatistické. Heterosexuální pohlavní vztah chápou také jako formu nadvlády mužů nad ženami. Největším nedostatkem těchto proudů je, že se nesnaží o strukturální změnu společnosti. Diskriminaci žen chtějí řešit rozdělením světa na ženský a mužský, což ospravedlňují tím, že není možné pracovat na odstranění útlaku z pozice podřízeného subjektu. Mezi tyto směry patří *radikální feminismus*, který jsem

podrobněji popsala v kapitole 4. 1 a velmi blízký *lesbický separatistický feminismus*. Podle představitelk tohoto proudu nelze analyzovat pozici lesbických a heterosexuálních žen stejně, protože lesbické ženy jsou diskriminované a stigmatizované způsoby, které se heterosexuálních žen nedotýkají.

Posledním z těchto proudů je tzv. *standpoint feminismus*, který staví na sexuální dělbě práce mezi pohlavími. Místo rozdílnosti mezi ženami se snaží nalézt společné prvky „ženských životů“. Tento specifický a jedinečný pohled ženské zkušenosti by měl být podstatou kritiky a snahy o změnu společnosti.⁹

4. 2 Proudý třetí vlny feminismu

Na tomto místě bych ráda zmínila *mužský feminismus*, který se zaměřuje na postavení jedinců ve společnosti a ukazuje, že různé společenské a politické pozice se promítají do relativního zvýhodnění či znevýhodnění žen a mužů. Z těchto proudů se vyvinul akademický obor mužských studií.

Do této kategorie patří i různé formy *multirasového feminismu*, které se zabývají postavením jedinců ve společnosti a analyzují, jakým způsobem takové pozice ovlivňují možnosti a způsoby chování jednotlivých lidí a skupin.

Feminismus sociální konstrukce vychází z předpokladu, že existují dvě nezpochybnitelná biologická pohlaví, která jsou přirozená a viditelná, zatímco gender je sociálně vytvořená konstrukce. Zastánci tohoto proudu argumentují tím, že genderové role jsou naučené a že gender je silnější než biologický rod. Podle Sokolové je problém v tom, že jejich pojetí dělá z genderu druhou přirozenost a implikuje celoživotní neměnnou identitu „ženy“ a „muže“.¹⁰

Z dalších mnohých feministických směrů zde ještě zmíním dva proudy. Prvním je *ekofeminismus*, který se zabývá kritikou vztahu člověka k přírodě a genderovou analýzou politiky životního prostředí. Ekofeminismus vidí souvislosti mezi útlakem žen a přírodou, proto je třeba se zasazovat o práva ostatních marginalizovaných skupin, např. dětí a zvířat. Kritizují hierarchické myšlení a arogantní nadřazenost a místo násilí páchaného na slabších nabízejí spolupráci, etiku péče o bližního a toleranci k rozmanitosti a pluralitě.¹¹

Druhým je *kyberfeminismus*, který studuje média, komunikační systémy a informační technologie. Poukazuje na to, že svět informačních a komunikačních technologií, který je často pouze redukován na svět internetu, zásadním způsobem ovlivňuje všechny složky společnosti a aspekty našeho života, např. trh práce, politiku, vzdělávací systémy, válečné konflikty, organizovaný zločin a mnohé další. Kyberfeminismus si klade otázky, do jaké míry se ukotvené principy genderové nerovnosti odrážejí v nově vznikajících strukturách informačních a komunikačních technologií a jaké možnosti tyto technologie přinášejí pro změnu genderového myšlení společnosti a podmínky postavení žen v ní.¹²

- ¹ Sokolová, V. Současné trendy feministického myšlení. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 206–207.
- ² Bělohorský, V. Pohlaví rozumu. In *Nové čtení světa*. Praha: Marie Chřibková, 1999. s.248.
- ³ Sokolová, V. Současné trendy feministického myšlení. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 209.
- ⁴ Vodáková, A.; Vodáková, O. *Rod ženský*. Praha: Slon, 2003. s. 330–331.
- ⁵ Sokolová, V. Současné trendy feministického myšlení. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 209–210.
- ⁶ Šiklová, J. Gender studies a feminismus na universitách ve světě a v ČR. In *Společnost mužů a žen z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999. s. 14–15.
- ⁷ Sokolová, V. Současné trendy feministického myšlení. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 202–204.
- ⁸ Tamtéž, s. 205.
- ⁹ Tamtéž, s. 205–206.
- ¹⁰ Tamtéž, s. 207–208.
- ¹¹ Dražilová, D. Ekofeminismus, gender a enviromentalismus. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 219.
- ¹² Sokolová, V. Současné trendy feministického myšlení. In *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 210.

5. Reflexe feminismu na našem území po roce 1989

Po pádu komunistického režimu vyvstalo před společností množství témat a problémů, se kterými si často nevěděla rady. Jedním z nich je i feminismus. Ačkoliv společnost byla, a je i nadále, v mnoha ohledech a názorech roztržštěná, v této věci je naopak jednotná a feminismus nahlíží jako luxusní západní komoditu.¹ Mínění české společnosti o feminismu, jak poznamenala Šiklová, vyjádřil její jedenáctiletý vnuk slovy: „Feministky si myslí, že jsou lepší než muži a chtějí se nás zbavit.“² Pojďme se podívat blíže na příčiny, které vedou k těmto odmítavým postojům.

5.1 Reflexe feminismu v médiích

Média jsou nástrojem kultivace a demokratizace společnosti. Jsou vedle umění a humanitních věd prostředníkem sebepoznání, sebeuvědomování a sebereflexe společnosti a jejích členů.³

Rozsah této práce mi nedovoluje důkladněji zmapovat a popsat veškeré hromadné sdělovací prostředky, kde se objevilo téma feminismu. Proto zde zmíním ty nejzásadnější, o kterých se domnívám, že mohly mít určitý vliv na utváření společenského povědomí, týkající se ženského hnutí.

5. 1. 1 Tištěná média

První velkou porevoluční diskusi o feminismu přinesl časopis „Respekt“ roku 1992, uveřejněním článku Anastázie Kudrnové „České buchtý“. Autorka se zabývá stavem ženského hnutí, rovnými pracovními příležitostmi, minimálním zastoupením žen v parlamentu, nižšími platy žen ve srovnání s muži a otázkou odmítání feminismu za strany žen.

„Ženy v Čechách mají v průměru o třicet procent nižší platy než muži a denně o tři hodiny méně volného času. V parlamentu jsou zastoupeny necelými osmi procenty. Přesto většina z nich říká: *My feminismus nepotřebujeme, máme už emancipaci.*“⁴

Na tento materiál reagoval Josef Škvorecký sérií článků „Dobrodružství amerického feminismu I-III“, kde ve třech pokračováních („Je možný sex bez znásilnění“⁵, „Je možné mluvit se ženou bez pohlavního obtěžování“⁶, „Je možné

mluvit a psát správně bez diskriminace“⁷) zesměšňuje feministické teorie a svá tvrzení dokládá příklady extrémních projevů v USA a bagatelizuje problémy týkající se sexuálního obtěžování.

„Z myšlenky ženské rovnoprávnosti ve všech sférách soukromého i veřejného života se zrodila ideologie ženské nadřazenosti, jejíž hlasatelky (a hlasatelé: masochismus postihuje všechna pohlaví) tvoří typický *předvoj* feminismu, v nejextrémnější podobě otevřeně lesbický a radikálně protimužský. A protože hlavní rozdíl mezi muži a ženami je v oblasti sexu a orgánů k tomu stvořených (nebo se vyvinuvších, abych neurazil vědecky smýšlející čtenáře/řky), točí se debata na stránkách feministických knih a časopisů kolem téhle nejoblíbenější lidské zábavy. V té debatě se z povyražení stává v nejlepším případě mrzutost, v nejhorším zločin. A jsme zde vlastně dál, než ve staré náboženské ideologii puritanismu, která připouštěla bezhříšnou soulož v řádném manželství. V nové ideologii lesboidního feminismu může být soulož zločin docela dobře i v manželství.“⁸

Uznávaný spisovatel, profilující se jako znalec amerických a kanadských poměrů, svou ironickou rétorikou a nesmyslným výkladem feminismu předznamenal pejorativní konotaci tohoto směru, která trvá až do současnosti. Svým vystoupením v publicistickém časopise, který byl a je stále považován za jeden z nejlepších na naší mediální scéně, udal tón mnoha článkům dalších „renomovaných“ autorů.⁹

Dlouhodobě se feminismem zabýval i časopis „Reflex“. Roku 1992 od 9. čísla začala vycházet dvoustránková rubrika „Ona“, kde vycházely zahraniční články a dostávaly zde i prostor české feministky např. spisovatelky Alexandra Berková nebo Eva Hauserová.¹⁰ Od čísla 36 se rubrika transponovala do samostatně vkládaného dílu s názvem „Madame R“ a postupně se přiblížila podobě průměrných tzv. „ženských“ časopisů a následující ročník zanikla úplně. Feministická témata však zcela nevyumizela. V roce 2000 začal „Reflex“ od jara uveřejňovat pod označením „Naruby“ v rubrice „Pánská jízda“ glosy Michaely Marxové - Tominové, která komentovala buď konkrétní události týdne nebo obecná témata. V září sloupky skončily, protože někteří čtenáři neakceptovali jejich ironický nadhled, nicméně na závěr ročníku 2000 časopis zařadil dva rozsáhlé materiály o historii a současnosti českého a světového feminismu.¹¹

Časopisy reagovaly na tento fenomén dříve než denní tisk, což bylo dáno složitostí tématu a díky své povaze mohly poskytnout větší prostor. Zároveň se v některých článcích projevila naprostá neinformovanost mediátorů o tomto tématu.¹²

V denících se téma feminismu nejčastěji objevovalo v „Lidových novinách“ a to i na větší ploše v příloze „Neděle“ a „Orientace“, ale i v samostatných článcích. Téma emancipace a postavení žen se také objevovalo v pravidelných úterních fejetonech Ludvíka Vaculíka. Jeho ironické a provokativní články na adresu mladých emancipovaných žen vyvolaly reakce příspěvovatelek internetového serveru *feminimus.cz*, který provozuje Centrum pro Gender studies. Tyto ženy považují jeho názor za netolerantní a podceňující ženskou schopnost myslet a odpovědně rozhodovat.¹³

Souhrnně lze říci, že negativní a arogantní postoj vůči feminismu a ženské otázce, u nás tak respektovaných autorů, Josefa Škvoreckého a Ludvíka Vaculíka, nezasvěcenost redaktorů a celkový mediální nezájem vedly ke zkreslení celé problematiky a měly jistě neblahý dopad na úsudek čtenářů.

5. 1. 2 Televize

Pokud je řeč o médiích, nemůžeme vynechat televizi. Její masivní působení značnou měrou ovlivňuje tvorbu morálních, estetických a společenských norem. Z genderového hlediska nás zajímá její tvorba hodnot a mýtů, jako je mýtus krásy, rodin.¹⁴ Z „mýtotvorných pořadů“ jsou nejproduktivnější především seriály a reklamy.

Televizní seriál splňuje snad všechny nároky, jaké divák má. Uspokojuje všechny generace, vyhýbá se přílišným násilnostem a často má humanistický či ekologický náboj. V poslední době se objevily tzv. rodinné seriály, které propagují správnou výchovu, manželskou věrnost, solidaritu atd. Potíž nastává tehdy, když si uvědomíme, kolik se na televizi dívá lidí. A aby si seriál udržel sledovanost, musí se strefit do vkusu miliónů diváků. Proto prezentuje obecně přijímaná schémata (ženy hospodyňky a udržovatelky domova a muže hrdiny) a přináší jednotné ideály krásy a rodinných rolí.¹⁵

Snad nejvlivnějším médiem je reklama a její televizní forma. V mnoha případech její prostoduchost budí současně zájem i odpor. V převážné většině jsou zde

ženy představovány jako puťky, jejichž největším životním posláním je „vyprat opravdu dočista“, upéct nadýchanou bábovku nebo sehnat plenky, které se postarají o suchý zadeček jejich miminek. Televize tu podvědomě sděluje mužům, že ženy jsou především hospodyňky a ženám, že by měly mít čistší prádlo. Pseudosvět v televizních reklamách má svou vlastní realitu, z níž je vytěsněno stárnutí, bolest a smrt. Pohybují se tu krásní svalovci, ženy s velkými nadry, laskavé a trpělivé matky, oddaní živitelé rodin a inteligentní děti. Reklama nabízí možnost podílet se na tomto blaženém stavu za předpokladu, že vstoupíme do spotřebního rituálu.¹⁶

Nejnovější dávkou sexismu je současná reklama telekomunikační společnosti Vodafone. Děj je následující: mladík žádá otce své vyvolené o její ruku a otec mu radí, aby si jí nejdříve vyzkoušel „nanečisto“. Jak pere, vaří atd. Ačkoliv se proti této reklamě ozývají protestní hlasy, především na internetovém serveru *feminismus.cz*, reklama běží vesele dál. Paradoxní na této situaci je to, že společnost Vodafone získala třetí místo v soutěži o nejlepší firmu s rovnými příležitostmi pro ženy a muže v ČR.

5.2 Další příčiny odmítnutí feminismu

Jak již bylo zmíněno výše, i během komunismu u nás probíhala určitá modernizace ženského statutu. Tato emancipace byla zaváděna „shora“, proto na rozdíl od svých družek ze Západu, ženy o svá práva nemusely bojovat. Dělo se tak bez velkého přemýšlení a veřejné diskuse. Nejen že na tyto změny nebylo možné reagovat „zdola“, byla rovněž přetržena kontinuita s českou feministickou tradicí, a konečně jsme byli izolováni od nových sociálních hnutí formujících se v západních společnostech včetně jejich feministické součásti. Podle Havelkové (1999) absence těchto tří vazeb způsobila hluboký kulturní dluh, který postihuje nejen ženy, ale v psychologické rovině i muže, kteří neměli možnost se vyrovnat s tak dramatickými změnami v ženské biografii, ke kterým po válce došlo.¹⁷ K tomuto kulturnímu dluhu mimo jiné patří i široká neinformovanost společnosti a živení různých mýtů. Další příčinou odmítnutí feminismu po roce 1989 jsou tedy odlišné životní zkušenosti žen i mužů žijících v totalitním systému, které byly jiné než zkušenosti západní společnosti, ze kterých vyrůstal feminismus.¹⁸

S tím souvisí i další odrazující faktor v podobě levicových tendencí feministického hnutí a jeho hesel, např. „ženy jsou proletariátem světa“, které nám evokují naši nedávnou minulost. Dále jejich kritika západní společnosti byla a zatím ještě je znepokojující, protože přesně tento druh společenského a hospodářského systému jsme chtěli mít i u nás.¹⁹

„...problém s feminismem u nás i v jiných postkomunistických zemích způsobuje představa kolektivní ženské identity, se kterou komunistická moc primitivně jednoduchým způsobem operovala a ženy ji z pochopitelných důvodů odmítají s odkazem na svou jedinečnost, která je spojením mnoha dalších lidských identit.“²⁰ V důsledku toho mnoho žen, ačkoliv cítí řadu problémů, které souvisí s tím, že jsou ženami, prohlašují je jako „osobní“, nikoli veřejné.

Šiklová definuje čtyři konkrétní faktory, které nám brání přijmout feminismus za svůj. Prvním je naše vlastní historie 19. století, kdy úsilí vyvázat se z nadvlády habsburské monarchie, vedlo k vysoké soudržnosti mužů a žen. Zájmy žen ustoupily obecnějším zájmům o vzkříšení českého národa, kultury a jazyka.²¹

Druhý faktor se týká naší kolektivní zkušenosti socialismu. Muže a ženy pojilo jakési spojení proti státní moci.

Třetím faktorem je naše současná politická a dobrá ekonomická situace. Je zde vysoká zaměstnanost žen a ony necítí potřebu slučovat se do nějakých zájmových organizací, kde by formovaly své požadavky a politicky se angažovaly. Pokud se ženy organizují, tak do velice malých skupin a kladou si velmi konkrétní cíle např. pomoc svobodným matkám či pomoc matkám handikepovaných dětí atd.

Čtvrtým faktorem jsou naše pokřivené představy o této západní ideologii, jejíž hesla nám znějí příliš levicově, jak je uvedeno výše.²²

5. 3 „Misionářky“ ze západu a vznik oboru „gender studies“

Pád „železné opony“ umožnil západním feministkám prozkoumat situaci na východě, kterou vnímaly, mimo jiné, jako zajímavý studijní materiál. Západní „misionářky“ byly připraveny nám pomoci s budováním nového demokratického systému, ale zároveň mnoho z nich nebylo blíže seznámeno se situací našich žen a ani s naší historickou perspektivou. Proto docházelo k různým nedorozumněním. Jak

uvádí Šmejkalová-Strickland, často se stávalo, že akademičky ze západu přijely za účelem výzkumného projektu, bez jakýchkoliv informací a jazykové výbavy²³. České akademičky s nimi strávily spoustu času zodpovídáním dotazů, poskytováním informací a výzkumných dat. Většina setkání byla prvními i posledními a výsledkem byla, o několik měsíců později, reportáž v některém z odborných časopisů, která byla plná chyb a nepochopení.²⁴ Na druhou stranu české ženy viděly v západních ženách jakousi „feministickou brigádu“, což vyvolávalo jejich nedůvěru a zdrženlivost.

Počáteční neshody mezi českými a západními feministkami tematizovaly předmět diskuze a vyústily do mnohých aktivit, přednášek a seminářů, jejichž výsledkem bylo založení „Nadace gender studies“²⁵ v roce 1991 v čele s přední představitelkou českého feminismu Jiřinou Šiklovou.²⁶

„Gender Studies“ (GS) je nevládní neziskovou organizací, která slouží především jako informační, konzultační a vzdělávací centrum v otázkách vztahů mužů a žen a jejich postavení ve společnosti. Cílem organizace je shromažďovat a dále zpracovávat a rozšiřovat informace související s genderovou tematikou. Prostřednictvím specifických projektů GS aktivně ovlivňuje změny týkající se rovných příležitostí v různých oblastech, jako jsou například institucionální mechanismy, trh práce, politická participace žen, informační technologie apod. GS také provozuje knihovnu obsahující množství publikací a materiálů k feminismu, gender studies, právům žen a mužů atp.²⁷

V České republice samostatná vysokoškolská katedra „gender studies“ dlouho neexistovala. Na FF UK vzniklo „Centrum studií rodu“ jež však nebylo katedrou. Od roku 1993 byla tematika „gender“ přednášena na některých vysokých školách, vyšších odborných školách a pedagogických gymnáziích. V roce 1997-98 probíhaly přednášky speciálně pro učitele středních a vyšších škol, které byly iniciovány a organizovány obecně prospěšnou společností „Gender studies“, která suplovala roli akademické instituce.²⁸ Skutečný akademický status tohoto oboru byl uznán teprve v roce 1998.

V říjnu 1998 schválil Akademický senát FF UK existenci „Centra genderových studií“ jako samostatného akademického pracoviště při Katedře sociální práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Nicméně v roce 2003 Akademický senát FF UK existenci Centra genderových studií zrušil s odůvodněním, že genderová studia

nejsou obor, který by FF UK ve své koncepci chtěla rozvíjet. Genderová studia se tak přesunula na Fakultu humanitních studií UK, kde získala plnou a jednoznačnou podporu vedení fakulty. V současné době již na FHS běží certifikovaný bakalářský program a je akreditován magisterský program genderových studií, jehož první ročník zahájil studium v zimním semestru 2005.²⁹

Na půdě Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně vzniklo „Gender centrum“ jako studentská aktivita v roce 2000 za finanční podpory „Open Society Fund Praha“. Jeho cílem je sledovat gender problematiku a aktivity nejen v prostředí univerzity ale také poskytovat o nich informace veřejnosti. Činnost osob aktivních v Gender centru vyústila ve spolupráci s katedrou sociologie FSS MU v Brně v akreditaci bakalářského studijního oboru genderových studií. První studující řádného studia byli přijati do akademického roku 2004-5. Od roku 2005-6 se dá tento obor studovat i kombinovanou (dálkovou) formou studia.³⁰

5. 4 Ženy v politice po roce 1989

Častým terčem „útoků“ feministek je minimální zastoupení českých žen v politice. Ačkoliv české ženy jsou vzdělané, vykazují vysokou míru zaměstnanosti a nízkou míru reprodukce, skutečně se dosud nedokázaly prosadit na politické úrovni. Toto tvrzení dokládám konkrétními čísly.

Současný stav poslancecké sněmovny:

Tabulka A

Strany	Muži	Ženy
ČSSD	61	9
ODS	49	8
KSČM	29	12
KDU-ČSL	19	2
US-DEU	9	1
Nezařazení	1	0
Celkem	168	32
%	84%	16%

zdroj: Cerqueirová, A. Ženy v politice <http://www.hlidacifena.cz/>

Současný stav senátu:

Tabulka B

Strany	Muži	Ženy
ODS	34	3
KDU-ČSL	13	1
KOD	12	1
ČSSD	6	1
SNK	3	4
Nezařazení	3	0
Celkem	71	13
%	87,7	12,3

zdroj: Cerqueirová, A. Ženy v politice <http://www.hlidacifena.cz/>

Ohlédneme-li se směrem k přelomovému období listopadu 1989 do prvních červnových voleb 1990, zjistíme, že zastoupení žen v občanských a nepolitických hnutích bylo paritní. Ženy se značně podílely na utváření demokratických organizačních struktur. Podle Čermákové vypadly až v průběhu sestavování kandidátek pro první polistopadové parlamentní volby a následně proto, že byly umístěny v podstatě na nevolitelných pozicích.³¹ Tento proces byl výsledkem manipulace, jejíž aktéři upřednostňovali muže jakožto více politicky kompetentnějšího a tudíž lépe volitelného. Stejný „trend“ pokračuje i nadále. Ve volbách do vrcholných zastupitelstev orgánů a do zastupitelstev krajů či obcí jsou ženy nominovány vždy častěji, než jsou pak zvoleny. Například v roce 2000 byl podíl kandidátek ve volbách do krajských zastupitelstev 21,9 % a podíl zvolených žen 13,9%.³²

Zdaleka nejméně žen bylo a je v jednotlivých vládách. V sedmi vládách od roku 1990 až do současnosti působilo pouze sedm ministryň. Celkem třikrát zastávala žena pozici ministryně zdravotnictví (Roithová, Součková, Emerová), dvakrát funkci ministryně spravedlnosti (Parkanová), dvakrát funkci ministryně školství (Buzková), jednou funkci ministryně obchodu a cestovního ruchu (Štěpová) a jednou funkci ministryně informatiky (Bérová).³³ Na základě těchto údajů se lze domnívat, že ženy mají menší šanci prosadit se v politice než muži a jejich šance klesají úměrně výši a důležitosti postu.³⁴

5. 4. 1 Co brání ženám v přístupu k politické činnosti?

Častým argumentem, který se snaží vysvětlit neúčast žen v politice bývá, že ženy o politiku a veřejné dění nemají zájem. Může to být projevem skepse, zda by účast žen v politice vůbec k něčemu byla nebo ženy můžou být i znechuceny povahou politiky a chováním mužů v ní.

Nemalý podíl na nižším zapojení žen do veřejného dění a politiky má i kulturní tradice. V jejím jménu je ženám uloženo pečovat a starat se o druhé, a to na úrovni soukromé sféry a naopak veřejná angažovanost a politika jsou doménami mužů. Stereotypní vnímání ženy především jako matky a pečovatelky a muže jako živitele a občansky aktivního jedince nachází u žen své zvnitřnění v podobě psychologické bariéry bránící ženám dosahovat úspěchu ve veřejné sféře.³⁵

Naproti tomu ženy, které se dostaly do „vysoké politiky“, často nejsou schopny a ochotny formulovat požadavky žen a nevytváří tolik potřebnou ženskou agendu v politice. Vyjádřeno slovy Petry Buzkové:

„Vy se mě ptáte, jestli lze ženskou otázku řešit politicky. Prostě já nevím. A ani nevím, co si představujete pod slovem *ženská otázka*.....“³⁶

To, že ženy-političky nedokázaly prosadit „ženské zájmy“, lze tedy přičíst na vrub tomu, že je jich málo. Od roku 1989 ve vrcholné politice působilo maximálně 17% žen. Dalším problémem je, že ženy v politice pro své kolegy nejsou rovnocennými partnery a jsou jim přiřazovány pouze pomocné funkce či funkce s menší prestiží (Mandátový a imunitní výbor, Výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu).³⁷

Otázka ženského sebeuvědomění a reprezentace žen ve společnosti vůbec u nás měla a stále ještě má malou legitimitu. S tím přímo souvisí absence či slabá existence feministického hnutí v naší zemi spojená s nízkou mírou solidarity mezi ženami, což se právě zviditelňuje na úrovni politiky.³⁸ Podle Vodákové je chování českých voliček poněkud zarážející.³⁹ Voličky málokdy volí ženy a zcela výjimečně je preferují při svém výběru, protože nepokládají za důležité, aby je zastupovaly právě ženy. Své zájmy ztotožňují se zájmy celku a předpokládají, že je bude hájit demokraticky zvolený muž-poslanec. Tímto je bludný kruh uzavřen.

Ačkoliv existují problémy společné všem, jak mužům tak i ženám, přece jenom existují specifické zájmy a potřeby, které jsou bližší určité skupině. Ženy reprezentují svébytnou sociální skupinu se specifickou životní zkušeností, která je odlišná od té mužské. Proto se společenské a politické zájmy žen a mužů nutně liší a nikdo jiný, než ženy samy (dle dosavadní zkušenosti) nemůže prosadit své vlastní zájmy. Ženské nazírání a řešení problémů může působit jako protiváha mužskému řešení a i z tohoto důvodu (nejen z hlediska prosazení si svých vlastních zájmů) je přítomnost žen v politice nutností.⁴⁰

- ¹ Vodrážka, M. Před velkým exodem-kořen českého antifeminismu. *Aspekt*, 1994, roč. 2, č. 2, s. 46 srov. Šiklová, J. Feminism and the Roots of Apathy in the Czech Republic. *Social Research. An Internacional Quarterly of the Social Sciences*, Summer 1997, Vol. 64, No.2, s. 263.
- ² Šiklová, J. *Why Western Feminism Isn't Working in the Czech Republic*. Feminist theory website: Feminism in the Czech Republic. s. 1. < <http://www.cddc.vt.edu/feminism/cz4.html>>
- ³ Havelková, H. Rod, kultura a demokracie českých médií. In *Žena a muž v médiích*. Praha: Gender studies, 1998. s. 16.
- ⁴ Kudrnová, A. České buchy. *Respekt*, 1992, roč.3, č. 29, s. 7-8.
- ⁵ Škvorecký, J. Je možný sex bez znásilnění. *Respekt*, 1992, roč. 3, č. 32, s.10.
- ⁶ Škvorecký, J. Je možné mluvit se ženou bez pohlavního obtěžování. *Respekt*, 1992, roč. 3, č. 39, s. 13.
- ⁷ Škvorecký, J. Je možné mluvit a psát správně bez diskriminace. *Respekt*, 1992, roč. 3, č. 46, s. 13.
- ⁸ Škvorecký, J. Je možný sex bez znásilnění. *Respekt*, 1992, roč. 3, č. 32, s.10.
- ⁹ Osvaldová, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. s. 64.
- ¹⁰ Tamtéž, s. 65.
- ¹¹ Jedná se o články autorky Osvaldová, B. Odysea 2001 - Jsem žena a kdo je mñí. *Rexlex*, 2000, roč. 11, č. 49, s. 92-94 a Odysea 2001 - feminismus po česku. *Reflex*, 2000, roč. 11, č. 50, s. 76-78 .
- ¹² Osvaldová, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. s. 69.
- ¹³ Tamtéž, s. 70 - 71 .
- ¹⁴ Tydlitátová, V.V. Televizní publikum a tvorba mýtů. In *Žena a muž v médiích*. Praha: Gender studies, 1998. s. 31.
- ¹⁵ Tamtéž, s. 32-33.
- ¹⁶ Tamtéž, s. 32.
- ¹⁷ Havelková, H. Affidamento. In *Nové čtení světa*. Praha: One Woman Press, 1999. s. 47.
- ¹⁸ Šiklová, J. Feminism and the Roots of Apathy in the Czech Republic, *Social Research. An Internacional Quarterly of the Social Sciences*, Summer 1997, Vol. 64, No.2, s. 262.
- ¹⁹ Šiklová, J. *Why Western Feminism Isn't Working in the Czech Republic*. Feminist theory website: Feminism in the Czech Republic. s. 2. < <http://www.cddc.vt.edu/feminism/cz4.html>>
- ²⁰ Havelková, H. Affidamento. In *Nové čtení světa*. Praha: One Woman Press, 1999. s. 52.
- ²¹ Šiklová, J. Feminism and the Roots of Apathy in the Czech Republic, *Social Research. An Internacional Quarterly of the Social Sciences*, Summer 1997, Vol. 64, No.2, s. 263.
srov. Hanáková, P. *Feminism in Czech Republic*. Feminist Theory Website: Feminism in Czech Republic. s.2. <<http://www.cddc.vt.edu/feminism/cz4.html>>
- ²² Šiklová, J. Feminism and the Roots of Apathy in the Czech Republic, *Social Research. An Internacional Quarterly of the Social Sciences*, Summer 1997, Vol. 64, No.2, s. 270.
- ²³ Šmejkalová-Strickland, J. Revival? Gender Studies in the „Other“ Europa. *Sings. Journal of Women in culture and Society*, Summer 1995, vol. 20, no. 4, s. 1001.
- ²⁴ Tamtéž, s. 1001.
- ²⁵ Gender studies dnes není nadací, ale obecně prospěšnou společností.
- ²⁶ Hanáková, P. *Feminism in Czech Republic*. Feminist Theory Website: Feminism in Czech Republic. s. 3. <<http://www.cddc.vt.edu/feminism/cz4.html>>
- ²⁷ Gender studies. *Kdo jsme*.< <http://www.genderstudies.cz/gender-studies/kdo-jsme.>>

- ²⁸ Šiklová, J. Gender studies a feminismus na universitách ve světě a v ČR. In *Společnost mužů a žen z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999. s.13.
- ²⁹ FHS UK. *Historie GS*. <http://www.fhs.cuni.cz/gender/o_nas>
- ³⁰ Gender centrum MUNI. *O centru*. <<http://gender.pisi.cz/>>
- ³¹ Čermáková, M. K vývoji ženské otázky v České republice po roce 1989. In *Politika s ženami či bez žen*. Praha: Gender studies, 1996. s. 8.
- ³² Vodáková, A.; Vodáková, O.(ed.). *Rod ženský*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2003. s. 209.
- ³³ Úřad vlády České republiky. *Historie minulých vlád*. <<http://wtd.vlada.cz/vlada/>>
- ³⁴ Vodáková, A.; Vodáková, O. (ed.). *Rod ženský*. Praha: Slon, 2003. s. 210.
- ³⁵ Tamtéž, s. 214-215.
- ³⁶ Vodrážka, M. *Feministické rozhovory o „tajných službách“*. Praha: Nadace gender studies, 1996. s. 51.
- ³⁷ Vodáková, A.; Vodáková, O. (ed.). *Rod ženský*. Praha: Slon, 2003. s. 211-212.
- ³⁸ Tamtéž, s. 211.
- ³⁹ Tamtéž, s. 210-211.
- ⁴⁰ Tamtéž, s. 213.

Praktická část

6. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké povědomí má česká společnost o myšlenkách feminismu, jaký postoj zaujímá vůči „ženské otázce“ vůbec (tzn. ženy v politice a ve veřejných funkcích, kariéra žen a mateřství, diskriminace na základě pohlaví) a do jaké míry je tento postoj ovlivněn vzděláním, genderem a věkem. Za tímto účelem jsem odpovědi respondentů rozdělila do tří skupin dle výše zmíněných kritérií.

Dále se v této části práce budu zabývat i „mužskou otázkou“, jejich vztahem k rodičovství a domácnosti. Mým cílem bylo přimět respondenty k zamyšlení nad postavením českých žen a mužů.

7. Charakteristika zkoumaného vzorku

Pro můj výzkum jsem potřebovala rozmanitější skupinu respondentů. Nejedná se však o reprezentativní vzorek populace. Sběr dat probíhal v několika fázích a na několika místech. Výzkumu se zúčastnili studenti vysoké školy a zaměstnanci několika soukromých i státních organizací. Celkem jsem získala 160 vyplněných dotazníků. Na základě validizačních údajů (pohlaví, vzdělání, věk), které dotazovaní uvedli na začátku dotazníku, byli dále pro účel výzkumu rozděleni do tří skupin podle následujících kritérií: gender, vzdělání, věk.

Ve skupině, jejímž kritériem byl gender, jsem porovnávala odpovědi žen a mužů. V další skupině jsem porovnávala odpovědi respondentů dle studovaného vzdělání. Skupinu těchto odpovědí jsem opět rozdělila na dvě části, na „středoškoláky“ a „vysokoškoláky“. Poslední skupina byla věkově rozdělena pomocí mediánu na dvě části. V první se nachází „mladší“ ve věku od 19 do 30 let. Ve druhé skupině jsou „starší“ ve věku od 31 do 62 let.

1) Podle kritéria gender.

Tabulka A.

Struktura respondentů podle kritéria gender

	N	%
Muži	85	53,1
Ženy	75	46,9
Celkem	160	100

2) Podle kritéria věk.

Tabulka B.

Struktura respondentů podle kritéria věk

	N	%
Starší	78	48,8
Mladší	80	50
Neuvedli věk	2	1,3
Celkem	160	100,1

3) Podle kritéria vzdělání.

Tabulka C.

Struktura respondentů dle kritéria vzdělání

	N	%
VŠ	67	41,9
SŠ	93	58,1
Celkem	160	100

8. Metoda výzkumu

Výzkum vychází z analýzy dotazníku, který byl sestaven tak, aby zjistil obecné povědomí společnosti o feminismu a jeho představitelkách. Dále měl poukázat i na schopnost společenské reflexe postavení českých žen a ochotu mužů pomoci ženám při jejich seberealizaci.

Dotazník obsahoval 12 otázek a byl stejný pro všechny skupiny respondentů. Kromě otázky č. 7, která je otevřená a otázky č. 9, která je naopak uzavřená, jsou zbývající otázky polouzavřené nebo kombinované. V otázkách č. 4, 6, 10 dotazovaní volí mezi několika variantami a pokud jim ani jedna nevyhovuje, mají možnost svého vlastního vyjádření. Otázky č. 5, 8, 11 a 12 jsou kombinované. Pokud u těchto otázek zvolí respondent variantu „ano“, je žádán o konkrétní vyjádření.

V otázce číslo 1-3 jsem zjišťovala věk, pohlaví a vzdělání respondenta. Otázky č. 4, 5 se týkají obecného povědomí o feminismu. Otázka č. 6 a 7 se týká představitelk tohoto hnutí a jejich vlastností. Otázka č. 8 se zabývá projevy diskriminace. Pracovní kariéře žen se věnují otázky č. 9, 10. Otázka č. 11 a 12 zjišťuje, nakolik jsou muži ochotni se věnovat domácnosti a výchově dětí a tím pomoci ženám v jejich seberealizaci. Dotazník je součástí „Příloh“ (jedná se o přílohu č. 1.).

9. Formulace hypotéz

Na základě nastudované literatury, mých bezprostředních zkušeností i zprostředkovaných zkušeností osob z mého okolí, jsem si stanovila následující hypotézy:

Hypotéza č. 1:

Česká společnost není blíže obeznámena s myšlenkami feminismu a proto pro ní nejsou přijatelné.

Hypotéza č. 2:

Znalost či neznalost myšlenek feministického hnutí a postojů vůči němu se neodvíjí od úrovně vzdělání dotazovaných.¹

Hypotéza č. 3:

Smýšlení společnosti o ženách hlásících se k feminismu je převážně negativní.

Hypotéza č. 4:

Ačkoliv jsou Ústavou dána stejná práva mužům i ženám, ženy jsou stále diskriminovány.

Hypotéza č. 5:

Ženám je předurčeno místo v domácnosti, zatímco mužům v řídicích pozicích, proto politická kariéra žen není muži vítána.

10. Způsob provedení výzkumu a metody vyhodnocení

Dotazníky byly distribuovány během měsíců října a listopadu roku 2005. Vyplňování dotazníků bylo anonymní, respondenti uváděli pouze svůj věk, pohlaví a vzdělání. Vyplňování dotazníku trvalo přibližně 15-20 minut. K mé spokojenosti mohu konstatovat, že téma „feminismus“ opravdu vyvolávalo rozporuplné reakce respondentů. Nejčastější byly ironické poznámky, ale také jsem zaznamenala, v malé míře, pozitivní reakce a to převážně od žen. Všechny dotazy týkající se vyplňování dotazníku jsem se snažila co nejlépe zodpovědět.

Část dotazníků jsem rozdala na Husitské teologické fakultě během 2 přednášek. Na první přednášce byl přítomen rovněž vyučující. Zazněly zde otázky typu „jak je dlouhá rodičovská dovolená“ nebo připomínky, že „muži přece nemůžou kojit“. Rozdala jsem 16 dotazníků a všechny se vrátily vyplněny. Na druhé přednášce nebyl přítomen vyučující. Rozdala jsem tu 31 dotazníků a všechny jsem vybrala vyplněny. Zde jsem se také setkala s ojedinělou pozitivní reakcí ze strany muže. Mezi posluchači byly přítomny i dvě starší ženy, které navštěvují přednášky v rámci studia Univerzity třetího věku, které jsem také požádala o vyplnění dotazníku.

Další část dotazníků byla vyplněna ve stavební společnosti Knauf. Zaměstnance této společnosti jsem požádala o vyplnění dotazníku u příležitosti pravidelné týdenní schůze. Zde jsem byla také osobně přítomna a proto jsem mohla zodpovědět dotazy, které byly spíše technického rázu. Rozdala jsem 53 dotazníků a vrátil se mi stejný počet vyplněných.

Podobným způsobem byla získána data též od zaměstnanců soukromé obchodní společnosti „Manufaktura“. Po vyplnění dotazníků se zde rozběhla živá diskuse týkající se žen a kariéry, mateřství, diskriminace a role mužů. Rozdala jsem zde 29 dotazníků a stejný počet se jich vrátil vyplněných.

Další dotazníky jsem rozdala lékařům a zdravotním sestřím ve Fakultní nemocnici Motol na neurologické oddělení pro dospělé. V tomto případě jsme nebyla přítomna jejich vyplňování. To byl zřejmě důvod, proč se mi vrátilo pouze 10 vyplněných dotazníků. Rozdáno jich bylo 20.

Zbýlých 21 dotazníků vyplnilo mé nejbližší okolí. Rodinní příslušníci a přátelé. Ve všech případech jsem byla osobně přítomna vyplňování.

Získaná data byla posléze zpracována a vyhodnocena pomocí programu Excel. K vyhodnocení výsledků byly použity dvě statistické metody: výpočet směrodatné odchylky a t-testu a výpočet Chí kvadrátu (X^2). Ve všech tabulkách je uvedeno procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí, výpočet X^2 či t-testu a eventuální hladina významnosti.

11. Výsledky výzkumu a jejich interpretace

Otázka č. 4

U této otázky byla možnost označení více odpovědí.

Otázka: Co si představujete pod pojmem „feminismus“? Na výběr byly následující možnosti:

- a) hnutí žen bojující proti mužům
- b) hnutí snažící se o rovné postavení mužů a žen ve společnosti
- c) hnutí prosazující výhody pro ženy
- d) hnutí bojující proti diskriminaci žen
- e) hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen
- f) hnutí bránící tradiční roli ženy ve společnosti
- g) nevím přesně, co si mám pod tímto pojmem představit, vnímám ho spíše negativně
- h) nevím přesně, co si mám pod tímto pojmem představit, vnímám ho spíše pozitivně
- i) zde můžete vyjádřit vaše pojetí

Odpovědi na otázku č. 4 dle kritéria gender.

Otázka: Co si představujete pod pojmem „feminismus“?

Tabulka č. 1

	Muži		Ženy		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=85	%	N=75	%		
a	9	10,6	6	8	0,29	není
b	62	72,9	61	81,3	1,58	není
c	9	10,6	2	2,7	3,91	5%
d	35	41,2	39	52	1,86	není
e	13	15,3	30	40	12,24	1%
f	2	2,3	2	2,7	0	není
g	5	5,9	1	1,3	2,29	není
h	1	1,2	0	0	0,89	není
i	4	4,7	6	8	0,73	není

Muži v největší míře označovali variantu „b“ (hnutí snažící se o rovné postavení mužů a žen ve společnosti) a variantu „d“ (hnutí bojující proti diskriminaci žen). Ženy nejvíce označovaly tytéž možnosti a dále variantu „e“ (hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen).

Statistický rozdíl na hladině 5% významnosti nacházíme v odpovědi „c“ (hnutí prosazující výhody pro ženy). Tuto variantu zvolilo 2,7% žen a 10,6% mužů.

Statistický rozdíl na 1% hladině významnosti je v odpovědi „e“ (hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen). Tuto možnost označilo 40% žen a 15,3% mužů. Tato definice nejnáročněji vyjadřuje požadavky současného feminismu a podle výsledku výzkumu je bližší myšlení žen než mužů.

Variantu „i“, kde byla možnost vyjádřit vlastní pojetí, využilo 6 žen a 4 muži. Ženy odpovídaly takto: *Feminismus mě nezajímá* (3), *Feminismus chápu jako hysterii, která diskriminuje muže* (2), *Feminismus je nesmysl* (1).

Odpovědi mužů: *Feminismus se snaží předělat ženy na muže* (1), *Feminismus je směr, který se stále vyvíjí, proto je těžké ho definovat* (3). Lze konstatovat, že odpovědi

žen jsou pouze negativní a vypovídají o neinformovanosti, zatímco odpovědi mužů, až na jednu výjimku, poukazují na určité povědomí o tomto směru.

Z celkového hlediska výsledky naznačují, že muži i ženy se orientují v myšlenkách feminismu a pouze malá část populace není obeznámena s těmito myšlenkami. Nepotvrzuje se první část hypotézy č. 1 (Česká společnost není blíže obeznámena s myšlenkami feminismu a proto pro ní nejsou přijatelné).

Odpovědi na otázku č. 4 dle kritéria vzdělání.

Otázka: Co si představujete pod pojmem „feminismus“?

- a) hnutí žen bojující proti mužům
- b) hnutí snažící se o rovné postavení mužů a žen ve společnosti
- c) hnutí prosazující výhody pro ženy
- d) hnutí bojující proti diskriminaci žen
- e) hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen
- f) hnutí bránící tradiční roli ženy ve společnosti
- g) nevím přesně, co si mám pod tímto pojmem představit, vnímám ho spíše negativně
- h) nevím přesně, co si mám pod tímto pojmem představit, vnímám ho spíše pozitivně
- i) zde můžete vyjádřit vaše pojetí

Tabulka č. 2

	SŠ		VŠ		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=93	%	N=67	%		
a	9	9,7	6	9	0,01	není
b	71	76,3	52	77,6	0,03	není
c	5	5,4	6	9	0,78	není
d	38	40,9	36	53,7	2,59	není
e	19	20,4	24	35,8	4,95	5%
f	2	2,2	2	3	0,11	není
g	4	4,3	2	3	0,17	není
h	1	1,1	0	0	0,72	není
i	5	5,4	5	7,5	0,28	není

Zde je nejčastěji označovaná varianta „b“, „d“ a „e“, jak vysokoškoláky, tak středoškoláky. Jedná se o varianty, které skutečně vyjadřují feministické požadavky.

Statistický rozdíl na 5% hladině významnosti je u odpovědi „e“ (hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen). 35,8% vysokoškoláků souhlasí s touto variantou na rozdíl od 20,4% středoškoláků. Jak je již uvedeno výše, tato varianta nejbližše vystihuje současné postoje feminismu. Lze se domnívat, že je častěji označena vysokoškoláky právě proto, že vyžaduje důkladnější informovanost. V tomto případě se nepotvrzuje hypotéza č. 2 (Znalost či neznalost postojů feministického hnutí se neodvíjí od úrovně vzdělání.)

Variantu „i“ (vlastní vyjádření) z hlediska vzdělání využilo 5 VŠ a 5 SŠ. Typy odpovědí jsou samozřejmě stejné, jako v předchozím případě (odpovědi na otázku č. 4 v závislosti na genderu). Co se týče negativních a pozitivních odpovědí, vyskytují se rovnoměrně u obou skupin.

Výsledky nepotvrzují první část hypotézy č. 1 (Česká společnost není blíže obeznámena s myšlenkami feminismu a proto pro ní nejsou přijatelné.) Jedná se o stejné odpovědi, jako ve zpracování dat dle kritéria gender, ale z jiného úhlu pohledu.

Další výsledky, kromě odpovědi „e“, však potvrzují hypotézu č. 2 (Znalost či neznalost myšlenek feministického hnutí a postojů vůči němu se neodvíjí od úrovně vzdělání.).

Z celkového hlediska lze konstatovat, že vysokoškoláci i středoškoláci jsou téměř stejnou měrou obeznámeni s myšlenkami feminismu.

Odpovědi na otázku č.4 dle kritéria věk.

Otázka: Co si představujete pod pojmem feminismus?

Tabulka č. 3

	Mladší		Starší		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=80	%	N=78	%		
a	9	11,3	6	7,7	0,59	není
b	65	81,3	56	71,8	1,96	není
c	7	8,8	4	5,1	0,81	není
d	48	60	26	33,3	11,28	1%
e	30	37,5	13	16,7	8,65	1%
f	2	2,5	2	2,6	0	není
g	0	0	6	7,7	6,4	5%
h	1	1,3	0	0	0,96	není
i	6	7,5	4	5,1	0,37	není

Statistický rozdíl na 1% hladině významnosti je u odpovědi „d“ (hnutí bojující proti diskriminaci žen.). Tuto odpověď označilo 60% mladších respondentů a 33,3% respondentů starších.

Také u možnosti „e“ (hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen) je statistický rozdíl na 1% hladině významnosti. Tuto variantu označilo 37,5% mladších a 16,7% starších respondentů.

Statistický rozdíl na 5% hladině významnosti je u možnosti „g“ (nevím přesně, co si mám pod tímto pojmem představit, vnímám ho spíše negativně). Tu označilo 0% mladších a 7,7% starších respondentů.

Vzhledem k tomu, že varianta „d“ i „e“ představují možnosti, které vystihují myšlenky feminismu, lze usuzovat, že mladší generace je lépe obeznámena s tímto myšlenkovým hnutím než generace starší. Pokud se ptáme, proč tomu tak je, nabízí se odpověď v podobě čtyřicetileté izolace během komunistického režimu. Po roce 1989 a následném otevření hranic starší generace svůj zájem zaměřuje jiným směrem než generace mladší, která ve větší míře využívá informační zdroje (např. studium, internet).

Z porovnání množství různých odpovědí lze také vysledovat, že mladší skupina obyvatelstva vidí feminismus v širším spektru a více diferencovaně, což odpovídá skutečnosti.

Možnosti „i“ v podobě vlastního vyjádření využilo 6 mladších respondentů a 4 starší. V mladší skupině jsou zastoupeny všechny typy odpovědí a ve skupině starší jsou uvedeny pouze negativní odpovědi.

Výsledky ukazují, že česká veřejnost je blíže obeznámena s myšlenkami feminismu, tudíž se nepotvrzuje část hypotézy č. 1. (Česká společnost není blíže obeznámena s myšlenkami feminismu a proto pro ní nejsou přijatelné.)

Otázka č. 5

K této otázce patří i podotázka, kde dotazovaní mohli uvádět více odpovědí.

Zpracování otázky č. 5 podle kritéria gender.

Otázka: Je některé z uvedených pojetí v bodě 4. pro vás přijatelné?

Tabulka č. 4

	Muži		Ženy		Výpočet Chí-kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=85	%	N=75	%		
a) ano	69	81,2	61	81,3	0	není
b) ne	5	5,9	4	5,3	0,01	není
c) nevím	11	12,9	7	9,3	0,53	není
neodpověděli	0	0	3	4		

Výsledky odpovědí mužů a žen se významně neliší. Nejvíce mužů (81,2%) i žen (81,3%) souhlasí s variantou „ano“.

Podotázka: Pokud ano, které?

Tabulka č. 5

	Muži		Ženy		Výpočet Chí-kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=85	%	N=75	%		
a	4	4,7	0	0	3,61	na hranici významnosti
b	42	49,4	41	54,7	0,43	není
c	3	3,5	0	0	2,7	není
d	21	24,7	21	28	0,3	není
e	24	28,2	19	25,3	0,11	není
f	3	3,5	0	0	2,7	není
g	0	0	0	0	0	není
h	0	0	0	0	0	není
i	0	0	0	0	0	není

Na hranici statistické významnosti jsou odpovědi „a“ (hnutí žen bojujících proti mužům). Pro 4,7% mužů je toto tvrzení přijatelné. Tento výsledek je zvláštní. Myslím si, že tito muži buďto nepochopili otázku nebo dotazník vyplnili nepravdivě.

Opět muži i ženy nejvíce označovali možnosti „b“ (hnutí snažící se o rovné postavení ve společnosti), dále pak „e“ (hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen) a „d“ (hnutí bojující proti diskriminaci žen). Odpovědi mužů a žen se významně neliší, lze tedy konstatovat, že feminismus je pro společnost přijatelný. Tímto se tedy nepotvrzuje druhá část hypotézy č. 1 (Česká společnost není blíže obeznámena s myšlenkami feminismu a proto pro ní nejsou přijatelné.).

Dalo by se předpokládat, že s možností „e“ se bude ztotožňovat více žen, protože tato definice je blíže „ženskému“ způsobu přemýšlení, ale není tomu tak.

Při porovnání odpovědí mužů a žen v tabulkách č. 1 (Co si představujete pod pojmem „feminismus“?) a č. 5 (Je některé z uvedených pojetí v bodě 4. pro vás přijatelné? Pokud ano, které?) jsou patrné určité rozdíly. Odpovědi žen a mužů v tabulce č. 5 jsou jednotnější, prakticky se neliší. Důvodem může být určitá nejistota při vyplňování otázky č. 4, která se týká úrovně znalosti feministických požadavků.

Zpracování otázky č. 5 dle kritéria vzdělání.

Otázka: Je některé z uvedených pojetí v bodě 4. pro vás přijatelné?

Tabulka č. 6

	SŠ		VŠ		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=93	%	N=67	%		
a) ano	73	78,5	57	85	1,11	není
b) ne	6	6,5	3	4,5	0,27	není
c) nevím	12	12,9	6	9	0,61	není
neodpověděli	2	2,1	1	1,5		

Ani zde se neobjevuje statisticky významný rozdíl. Nejvíce označených odpovědí je u varianty „ano“, 78,5% SŠ a 85% VŠ. Pro obě skupiny je feminismus přijatelný ve variantách, které ukazuje následující zpracování podotázky.

Podotázka: Pokud ano, které?

Tabulka č. 7

	SŠ		VŠ		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=93	%	N=67	%		
a	2	2,2	2	3	0,11	není
b	44	47,3	39	58,2	1,85	není
c	2	2,2	1	1,5	0,09	není
d	21	22,6	21	31,3	1,37	není
e	16	17,2	27	40,3	6,23	5%
f	1	1,1	2	3	0,74	není
g	0	0	0	0	0	není
h	0	0	0	0	0	není
i	0	0	0	0	0	není

Nejvíce středoškoláků označuje odpovědi „b“ (hnutí snažící se o rovné postavení mužů a žen ve společnosti) a „d“ (hnutí bojující proti diskriminaci žen) a naposledy „e“ (hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen). Oproti tomu vysokoškoláci nejvíce označovali možnosti „b“ a „e“ a konečně „d“.

Statistický rozdíl na 5% významnosti je u možnosti „e“. Toto tvrzení je přijatelné pro 17,2% SŠ a 40,3% VŠ. Pro tento rozdíl se nabízí logické vysvětlení. Tato definice je poněkud složitější a je možné, že pro mnoho lidí se zdá příliš

abstraktní. Pro vzdělanější respondenty je tato definice srozumitelnější, proto také přijatelnější.

Při porovnání odpovědí SŠ a VŠ podle tabulek č. 2 (Co si představujete pod pojmem „feminismus“?) a č.7 (Je některé z uvedených pojetí v bodě 4. pro vás přijatelné? Pokud ano, které?) se prakticky obě shodují. U obou je v možnosti „e“ rozdíl na 5% významnosti.

Z výsledků je patrné, že feministické myšlenky uvedené v bodech „b“, „d“ a „e“ jsou pro společnost přijatelné. Toto tvrzení nepotvrzuje část hypotézy č. 1 (Česká společnost není blíže obeznámena s myšlenkami feminizmu, a proto pro ní nejsou přijatelné.), ale zároveň potvrzuje (až na možnost „e“) hypotézu č. 2 (Znalost či neznalost myšlenek feministického hnutí a postojů vůči němu se neodvíjí od úrovně vzdělání respondentů.).

Zpracování otázky č. 5 dle kritéria věk

Otázka: Je některé z uvedených pojetí v bodě 4. pro vás přijatelné?

Tabulka č. 8

	mladší		starší		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=80	%	N=78	%		
a	66	82,5	62	79,5	0,23	není
b	5	6,3	4	5,1	0,08	není
c	6	7,5	12	15,4	2,44	není
neodpověděli	3	3,8	0	0		

Mezi odpověďmi respondentů není statistický rozdíl. Pro 82,5% mladších a 79,5% starších je přijatelný feminizmu v následujících podobách.

Podotázka: Pokud ano, které?

Tabulka č. 9

	mladší		starší		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=80	%	N=78	%		
a	1	1	2	2,5	0,36	není
b	46	57,5	37	47	1,6	není
c	2	2,5	1	1	0,31	není
d	29	36	13	17	7,74	1%
e	25	31	17	22	1,8	není
f	2	2,5	1	1	0,31	není
g	0	0	0	0	0	není
h	0	0	0	0	0	není
i	0	0	0	0	0	není

Tento výsledek se velice podobá výsledkům zpracování otázky č. 5 dle kritéria vzdělání.

Nejčteněji jsou označeny možnosti „b“ (hnutí snažící se o rovné postavení mužů a žen ve společnosti) a „e“ (hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen) jak mladšími, tak i staršími respondenty.

Statistický rozdíl na 1% hladině významnosti se objevuje u možnosti „d“ (hnutí bojující proti diskriminaci žen). Pro 36% mladších a 17% starších respondentů je tato varianta přijatelná. Jak si vysvětlit takový rozdíl? Je možné, že starší generace není dostatečně citlivá k projevům diskriminace a nedokáže je rozeznat. Proto „boj proti diskriminaci“ nepovažuje za tak důležitý.

Celkově lze říci, že feminismus v podobě bodů „b“, „d“, a „e“ je pro obě skupiny přijatelný.

Zpracování otázky č. 6

U této otázky odpovídající mohli označit více možností.

Dle kritéria gender

Otázka: Jakými vlastnostmi byste popsal/a feministku?

Tabulka č. 10

	Muži		Ženy		Výpočet Chí-kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=85	%	N=75	%		
a) agresivní	13	15,3	6	8	2,02	není
b) frustrovaná	16	18,8	9	12	1,41	není
c) ukřivděná	19	22,4	5	6,7	7,68	1%
d) hysterická	9	10,6	3	4	2,5	není
e) kritická	23	27,1	18	24	0,2	není
f) zatrpklá	8	9,4	6	8	0,09	není
g) vyrovnaná	5	5,9	8	10,7	1,22	není
h) sebevědomá	36	42,4	44	58,7	4,24	5%
i) milá	2	2,4	5	6,7	1,78	není
k) vzdělaná	14	16,5	33	44	14,57	1%
l) ambiciózní	29	34,1	43	57,3	8,68	1%
m) samostatná	21	24,7	37	49,3	10,45	1%
n) jiné	9	10,6	12	16	1	není

Statisticky významný rozdíl na 1% hladině významnosti je u možnosti „c“ (ukřivděná), kterou označilo 22,4 % mužů a pouhých 6,7% žen.

Statistický rozdíl na 5% hladině významnosti je u možnosti „h“ (sebevědomá). Tu označilo 42,4% mužů a 58,7% žen.

Další statisticky významné rozdíly na 1% hladině významnosti jsou u možnosti „k“ (vzdělaná), kterou označilo 16,5% mužů a 44% žen, „l“ (ambiciózní) 34,1% mužů a 57,3% žen a možnosti „m“ (samostatná) 24,7% mužů a 49,3% žen.

Z těchto statisticky rozdílných výsledků vyplývá, že ženy více než muži přiřazují feministkám kladné vlastnosti. Tento závěr je patrný z tabulky, kde možnosti „a - f“ představují záporné vlastnosti (odpovědi žen jsou zde méně procentuálně zastoupeny než odpovědi mužů). Možnosti „g - m“ představují vlastnosti kladné. Odpovědi žen jsou zde četnější. Tento výsledek může znamenat, že spíše ženy se dokáží ztotožnit s „feministkou“ a proto volí kladné vlastnosti.

Dalo by se očekávat, že v odpovědích mužů se budou vyskytovat naopak více záporné vlastnosti, ale není tomu tak. Odpovědi mužů jsou poněkud ambivalentní (celkem 136,6% pro kladné vlastnosti a 103,6% pro vlastnosti záporné). Podle mužů jsou tedy feministky sebevědomé, ambiciózní a samostatné ženy. Je také možné, že u mužů tento typ žen vyvolává nelibost, proto jsou zároveň označeny i vlastnosti jako kritická, frustrovaná a ukřivděná. Výsledek nepotvrzuje hypotézu č.3 (Smýšlení společnosti o představitelkách feminismu je převážně negativní.).

Variantu „n“ (vlastní vyjádření) využilo 9 mužů a 12 žen. Jak muži tak i ženy nejčastěji vyjadřovali názor, že *každá žena je individuum se specifickými vlastnostmi bez ohledu na to, zda je, či není feministka*. Jedna žena uvedla, že *označení „feministka“ v naší zemi zní pejorativně, což je špatné*. Dále se v odpovědi jednoho muže objevila pro feministku velice sprostá a nepublikovatelná nadávka, další muž označil feministku jako *chlupatou a nevyrovnanou*.

Otázka č. 6 dle kritéria vzdělání

Otázka: Jakými vlastnostmi byste popsal/a feministku?

Tabulka č. 11

	SŠ		VŠ		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=93	%	N=67	%		
a) agresivní	10	10,8	9	13,4	0,27	není
b) frustrovaná	13	14	12	17,9	0,45	není
c) ukřivděná	11	11,8	13	19,4	1,75	není
d) hysterická	9	9,7	3	4,5	1,54	není
e) kritická	18	19,4	23	34,3	4,58	5%
f) zatrpklá	5	5,4	9	13,4	3,17	na hranici významnosti
g) vyrovnaná	7	7,5	6	9	1,36	není
h) sebevědomá	45	48,4	35	52,2	0,24	není
i) milá	3	3,2	4	6	0,7	není
k) vzdělaná	21	22,6	26	38,8	4,95	5%
l) ambiciózní	37	39,8	35	52,2	2,44	není
m) samostatná	30	32,3	28	41,8	1,53	není
n) jiné	8	8,6	13	19,4	3,99	5%

Výsledky ukazují, několik rozdílů v odpovědích vysokoškolsky a středoškolsky vzdělaných respondentů. Možnost „e“ (kritická) označilo 19,4% SŠ na rozdíl od 34,3% VŠ a výsledky tak dosahují rozdílu na 5% hladině statistické významnosti.

Na hranici významnosti se ocitly odpovědi „f“ (zatrpklá), kterou označilo pouhých 5,4% VŠ a 13,4% SŠ.

Dále statistický rozdíl na 5% hladině významnosti je u odpovědi „k“ (vzdělaná). 22,6% VŠ si myslí, že feministka je vzdělaná oproti 38,8% SŠ.

Další statisticky významný rozdíl je u možnosti „n“ (jiné), kde se respondenti mohli osobně vyjádřit. Této šance využilo pouhých 8,6% SŠ oproti 19,4% VŠ. Nejčastější odpovědi jsou již popsány v předcházející kapitole. Negativní hodnocení feministek v tomto bodě patří SŠ.

Celkově lze říci, že u obou skupin převažuje spíše pozitivní hodnocení feministek, proto ani u jedné skupiny se nepotvrzuje hypotéza č. 3 (Smyšlení společnosti o představitelkách feminismu je převážně negativní.).

Zpracování otázky č. 6 dle kritéria věk.

Otázka: Jakými vlastnostmi byste popsal/a feministku?

Tabulka č. 12

	Mladší		Starší		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=80	%	N=78	%		
a) agresivní	8	10	11	14,1	0,63	není
b) frustrovaná	14	17,5	10	12,8	0,67	není
c) ukřivděná	17	21,3	6	7,7	5,83	5%
d) hysterická	4	5	8	10,3	1,56	není
e) kritická	27	33,8	14	17,9	5,13	5%
f) zatrpklá	10	12,5	4	5,1	2,66	není
g) vyrovnaná	8	10	5	6,4	0,68	není
h) sebevědomá	47	58,8	32	41	4,98	5%
i) milá	6	7,5	1	1,3	3,62	na hranici významnosti
k) vzdělaná	29	36,3	17	21,8	4	5%
l) ambiciózní	45	56,3	26	33,3	8,39	1%
m) samostatná	35	43,8	22	28,2	4,15	na hranici významnosti
n) jiné	14	17,5	7	9	2,5	není

Statistický rozdíl na 5% hladině významnosti se objevuje u možnosti „c“ a „e“. Tabulka ukazuje, že v těchto bodech mladší skupina respondentů hodnotí feministky více negativně, než skupina starší.

Rozdíl na 5% hladiny významnosti je také u možností „h“ a „k“. Zde naopak mladší skupina hodnotí feministky pozitivněji, než starší.

Statistický rozdíl na 1% hladině významnosti je u možnosti „l“. Mladší skupina tuto vlastnost připisuje feministkám ve větší míře.

Na hranici významnosti jsou možnosti „i“ a „m“. Tyto vlastnosti připisuje feministkám spíše mladší skupina.

Výsledky ukazují, že čteněji jsou označovány pozitivní vlastnosti mladší skupinou obyvatelstva.

Bez ohledu na kategorii věku lze říci, že pozitivní vlastnosti jsou voleny častěji než negativní. Ani zde se nepotvrzuje hypotéza č.3 (Smýšlení společnosti o představitelkách feminismu je převážně negativní.). Vyhodnocení možnosti „n“, kdy respondenti uvádějí své vlastní možnosti, jsou již uvedeny v kapitole „zpracování otázky č. 6 dle kriteriá gender“.

Zpracování otázky č. 7 dle kritéria gender

Otázka: Znáte nějaké ženy či muže, které se prezentují jako feministky či feministé? Můžete uvést osoby nejen z vašeho okolí, ale i mediálně známé.

Tato otázka byla otevřená. Pro přehlednost jsem zobecnila nejčastější odpovědi do následujících kategorií:

Tabulka č. 13

	Ženy		Muži		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=75	%	N=85	%		
a) ano	7	9,3	6	7,1	0,28	není
b) z okolí	7	9,3	7	8,2	0,03	není
c) z médií	12	16	11	12,9	0,3	není
d) z okolí i z médií	2	2,7	1	1,2	0,47	není
e) neznám	31	41,3	32	37,6	0,22	není
neodpověděli	16	21,3	28	32,9		

Pokud odpovědi zobecníme, tabulka vypadá takto:

Tabulka č. 13a

	Ženy		Muži		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=75	%	N=85	%		
a) ano	28	37,3	25	29,4	1,13	není
b) ne	31	41,3	32	37,6	0,22	není
neodpověděli	16	21,3	28	32,9		

Výsledky ukazují, že odpovědi žen se neliší od odpovědí mužů. Převážná většina žen i mužů odpověděli, že neznají představitelky feminismu. Tyto výsledky jsou poněkud překvapivé, dalo se předpokládat, že ženy budou více orientované. Tato otázka zůstala také nejčastěji nezodpovězena. Lze se domnívat, že ti, co nezodpověděli tuto otázku, neznají žádné představitelky feminismu.

Ženy, které označily možnost „c“, uváděly tato jména:

O. Sommerová (6), S. Beauvoir (3), I. Obermannová (2), E. Jelineková, I. Hercíková, B. Němcová, E. Kočičková, A. Berková, E. Hauserová, J. Foster.

Muži, kteří označily možnost „c“, uváděli tato jména:

O. Sommerová (2), E. Hauserová (2), B. Nesvadbová (2), A. Lienau, Marksová-Tominová, A. Raná, P. Buzková, N. Urbánková, E. Kočičková, I. Obermannová, A. Berková, J. Burian.

Dva muži označili sami sebe jako feministy.

Otázka č. 7 dle kritéria vzdělání.

Otázka: Znáte nějaké ženy či muže, které se prezentují jako feministky či feministé? Můžete uvést osoby nejen z vašeho okolí, ale i mediálně známé.

Tabulka č. 14

	SŠ		VŠ		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=93	%	N=67	%		
a) ano	5	5,4	8	11,9	2,26	není
b) z okolí	6	6,5	8	11,9	1,46	není
c) z médií	12	12,9	11	16,4	0,38	není
d) z okolí i z médií	0	0	3	4,5	4,22	5%
e) neznám	41	44	22	32,8	2,06	není
neodpověděli	29	31,2	15	22,4		

Podle této tabulky většina VŠ a SŠ nezná osobnosti feminizmu. Pokud se podíváme na procentuální zastoupení otázek „a“, „b“, „c“, zjistíme, že je vyšší u odpovědí vysokoškolsky vzdělaných respondentů. Respondenti, kteří označili možnost „c“, uváděli pochopitelně stejná jména představitelky a výskyt jmen je velice podobný u obou skupin (VŠ, SŠ), proto je zde již uvádět nebude.

Po zobecnění odpovědí tabulka vypadá takto:

Tabulka č. 14a

	SŠ		VŠ		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=93	%	N=67	%		
a) ano	23	24,7	30	44,8	7,06	1%
b) ne	41	44,1	22	32,8	2,08	není
neodpověděli	29	31,2	15	22,4		

Výsledky naznačují, že více vysokoškoláků než středoškoláků zná představitelky feminizmu. Je zde patrný rozdíl na 1% hladiny významnosti. Tato skutečnost vyplývá zřejmě z větší informovanosti vysokoškoláků.

Otázka č. 7 dle kritéria věk.

Otázka: Znáte nějaké ženy či muže, které se prezentují jako feministky či feministé? Můžete uvést osoby nejen z vašeho okolí, ale i mediálně známé.

Tabulka č. 15

	Mladší		Starší		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=80	%	N=78	%		
a) ano	7	8,8	5	6,4	0,3	není
b) z okolí	10	12	4	5,1	2,66	není
c) z médií	15	18,8	7	9	3,15	na hranici významnosti
d) z okolí i z médií	3	3,8	0	0	2,98	není
e) neznám	29	36,3	34	43,6	0,88	není
neodpověděli	16	20	28	35,9		

Po zobecnění vypadá tabulka takto:

Tabulka č. 15a

	Mladší		Starší		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=80	%	N=78	%		
a) ano	35	43,8	16	20,5	9,8	1%
b) ne	29	36,3	34	43,6	0,89	není
neodpověděli	16	20	28	35,9		

Výsledky ukazují, že mladší skupina je více obeznámena s představitelkami feminismu, než skupina starší. Důvodem můžou být již zmiňované jiné zájmy a dostupnost informačních zdrojů pro starší skupinu respondentů.

Celkově zde však převažují odpovědi, které poukazují na neznalost stoupenkyň feminismu. Můžeme si položit otázku, proč většina respondentů přisuzuje feministkám spíše kladné vlastnosti, když v následující otázce uvádějí, že vlastně žádnou neznají. Domnívám se, že je to tím, že v otázce č. 6, kde respondenti přisuzují vlastnosti feministkám, jsou hodnoceny spíše představy dotazovaných než skutečné osobnosti. Dále je také možné, že respondenti si uchovávají ve svém vědomí nějaký dojem ze setkání (v podobě dokumentárního filmu či rozhovoru v časopise) s feministkou. V době vyplňování dotazníku si nebyli schopni vybavit konkrétní jméno, ale onen dojem, na jehož základě přisuzují feministce dané vlastnosti.

Otázka č. 8

Otázka: Setkala jste se osobně s nějakým projevem diskriminace na základě pohlaví?

Při pročitání dotazníků jsem zjistila, že muži popisovali nejenom své vlastní zkušenosti, ale i zkušenosti svých blízkých. Protože jsem se v těchto odpovědích po chvíli téměř neorientovala a zároveň se chtěla vyhnout nedorozumění a zkreslení, rozhodla jsem se zveřejnit pouze zkušenosti žen.

Tabulka č. 16

	Ženy	
	N=75	%
a) ano	35	46,7
b) ne	32	42,7
c) nevím	7	9,3
neodpověděly	1	1,3

Vzhledem k tomu, že 46,7% žen odpovědělo „ano“, potvrzuje se hypotéza č. 4 (Ačkoliv jsou Ústavou dána stejná práva mužům i ženám, ženy jsou stále diskriminovány.) Z 32 žen, které uvedly že se nesetkaly s diskriminací, je 28% studentek VŠ. Protože nejčastější formy diskriminace popisují ženy v zaměstnání, je možné, že se tyto ženy ještě neměly možnost s diskriminací setkat. Je také možné, že v naší společnosti jsou ženy méně citlivé k diskriminačním projevům, proto uvádí, že se necítí být diskriminovány.

Pokud se ženy s diskriminací setkaly, nejčastěji popisovaly tyto případy:

Za stejnou práci horší finanční ohodnocení, než ohodnocení muže. (10)

Soukromé dotazy (týkající se zakládání rodiny) při pracovních pohovorech.(10)

V rodině je zvýhodňován sourozenec mužského pohlaví (nemusí mýt nádobí).

(3)

Ve škole problematický vztah žákyně - učitel.(2)

Inzeráty typu „hledáme poradce“. (2)

Další případy jsou uváděny jednotlivě:

Sexuální obtěžování, sexistické poznámky, ztížené vstupní podmínky při prokazování kompetencí než mají muži, při žádosti o hypotéku jsou preferováni muži,

při pracovním postupu je dána přednost muži a jedna žena uvedla jako diskriminaci přijetí příjmení manžela.

Zpracování otázky č. 9 dle kritéria gender.

Otázka: Uvítal/a byste více žen v politice a na řídicích pozicích?

Tato otázka byla hodnocena pomocí pětibodové škály, zde jsem použila statistickou metodu

t-test.

Tabulka č. 17

	Muži		Ženy	
	N=85	%	N=75	%
a) ano	34	40	43	57,3
b) spíše ano	23	27	22	29,3
c) nevím	5	5,9	0	0
d) spíše ne	9	10,6	2	2,7
e) ne	14	16,5	8	10,7

Tabulka č. 17a

	Průměrná hodnota	Směrodatná odchylka	t-test	Statisticky významný rozdíl
Muži	2,4	1,49	2,71	1%
Ženy	1,8	1,26		

Podle výsledků lze konstatovat, že spíše ženám chybí ženy v politice a ve veřejných funkcích. To potvrzuje i statisticky významný rozdíl na 1% hladině významnosti. Tento výsledek se dal očekávat, protože muži politici se zaměřují na jiné cíle, než na ty, které preferují ženy. Jedná se například o sociální sféru, otázky rodičovské dovolené a její finanční ohodnocení nebo péči o seniory a postižené spoluobčany. Možnosti „d“ a „e“, které vyjadřují nesouhlas, označilo více mužů než žen.

Z celkového hlediska obě skupiny by spíše uvítaly více žen v politických či řídicích funkcích, proto tento výsledek nepotvrzuje hypotézu č. 5 (Ženám je předurčeno místo v domácnosti, zatímco mužům v řídicích pozicích, proto politická kariéra žen není muži vítána.).

Zpracování otázky č. 9 dle kritéria vzdělání.

Otázka: Uvítal/a byste více žen v politice a na řídicích pozicích?

Tabulka č. 18

	SŠ		VŠ	
	N=93	%	N=67	%
a) ano	49	52,7	28	41,8
b) spíše ano	22	23,7	23	34,3
c) nevím	2	2,2	3	4,5
d) spíše ne	8	8,6	3	4,5
e) ne	12	12,9	10	14,9

Tabulka č. 18a

	Průměrná hodnota	Směrodatná odchylka	t-test	Statisticky významný rozdíl
SŠ	2,05	1,43	0,44	není
VŠ	2,16	1,4		

Z hlediska vzdělání obě skupiny odpovídaly velmi podobně. Jak VŠ tak SŠ by uvítali více žen v politice a veřejných funkcích, VŠ odpovídali o něco váhavěji. V případě označení odmítavých odpovědí se skupiny z hlediska četnosti také významněji neliší.

Zpracování otázky č. 9 dle kritéria věk.

Otázka: Uvítal/a byste více žen v politice a na řídicích pozicích?

Tabulka č. 19

	Mladší		Starší	
	N=80	%	N=78	%
a) ano	41	51,3	35	44,9
b) spíše ano	23	28,8	22	28,2
c) nevím	2	2,5	3	3,8
d) spíše ne	5	6,3	6	7,7
e) ne	9	11,3	12	15,4

Tabulka č. 19a

	Průměrná hodnota	Směrodatná odchylka	t-test	Statisticky významný rozdíl
Mladší	1,98	1,34	0,09	není
Starší	2,2	1,46		

Ačkoliv se zde ve svých odpovědích skupiny respondentů významěji neliší, podle průměrné hodnoty je zřejmé, že spíše mladší skupině obyvatelstva více chybí ženy v politice a řídicích funkcích. V odmítavých odpovědích převažuje starší skupina respondentů. Je to zřejmě způsobeno tím, že starší skupina obyvatelstva je více konzervativnější a žena v politice představuje jisté narušení tradice.

V celkovém hodnocení lze konstatovat, že obě skupiny by uvítaly více žen v politice. Tímto se nepotvrzuje hypotéza č. 5 (Ženám je předurčeno místo v domácnosti, zatímco mužům v řídicích pozicích, proto politická kariéra žen není muži vítána.).

Otázka minimálního politického zastoupení žen je už delší dobu předmětem kritiky české společnosti jak jí samou, tak i zahraničními odborníky. Je to také časté téma především v menšinových médiích (internetové servery nebo odborné časopisy zabývající se problematikou gender). Zdá se, že česká společnost je v tomto směru informovaná a cítí jakýsi deficit ženského prvku ve vládnoucích kruzích. Je to také možná reakce na současnou neuspokojující politickou situaci plnou korupčních skandálů a kauz.

Zpracování otázky č. 10 dle kritéria gender.

Otázka: Myslíte si, že se žena může plně věnovat jak mateřství, tak své kariéře?

Tabulka. č. 20

	Muži		Ženy		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=85	%	N=75	%		
a) ano	17	20	24	32	3	na hranici významnosti
b) ne	49	57,6	28	37,3	6,57	5%
c) jiné	16	18,8	23	30,7	3,04	5%
neodpověděli	3	3,5	0	0		

Zde jsou patrné rozdíly v názorech mužů a žen. Zatímco převážná většina mužů (57,6%) si myslí, že mateřství a kariéra nejsou slučitelné, ženy jsou ve svých názorech na tuto problematiku nejednotnější. Početná skupina žen (32%) si myslí, že jde sloučit mateřství s kariérou, ale převažuje zde názor, že to nejde (37,3%). Lze se domnívat, že většina žen odpovídala podle svých vlastních zkušeností. Je třeba si také uvědomit, že v odpovědích jsou zahrnuty i odpovědi žen, které dosud nemají děti, proto také nemohly odpovídat podle svých zkušeností. Toto tvrzení se týká i mužů.²

Možnost „c“ (jiné) představovala prostor pro vlastní vyjádření, kde se ženy vyjadřovaly velice podobně, jako muži. Nejčastější odpovědi:

Ano, ale je zde nutná pomoc muže. Záleží na rodinném zázemí, na finanční situaci rodiny, na vstřícnosti zaměstnavatele, na věku dítěte, na druhu zaměstnání. Je to otázka kompromisu mezi mužem a ženou. Lze to obtížně, vždy je něco na úkor druhého.

Zpracování otázky č. 10 dle kritéria vzdělání.

Otázka: Myslíte si, že se žena může plně věnovat jak mateřství, tak své kariéře?

Tabulka č. 21

	SŠ		VŠ		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=93	%	N=67	%		
a) ano	25	26,9	16	23,9	0,19	není
b) ne	43	46,2	34	50,7	0,32	není
c) jiné	24	25,8	15	22,4	0,25	není
neodpověděli	1	1,1	2	3		

V těchto výsledcích jsou názory obou skupin téměř totožné. Převažují zde odpovědi, že mateřství a kariéra jsou v podstatě neslučitelné. Nejčastější odpovědi v případě „c“ (jiné) jsou popsány v předchozím hodnocení (dle kritéria gender) a vzhledem k tomu, že jsou i podobně rozloženy v rámci skupin VŠ a SŠ, nebudu je zde již uvádět.

Otázka č. 10 dle kritéria věk.

Otázka: Myslíte si, že se žena může plně věnovat jak mateřství, tak své kariéře?

Tabulka č. 22

	Mladší		Starší		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=80	%	N=78	%		
a) ano	24	30	17	21,8	1,39	není
b) ne	34	32,5	41	52,6	1,6	není
c) jiné	22	27,5	17	21,8	0,69	není
neodpověděli	1	1,3	2	2,6		

Ani podle kritéria věk, se odpovědi nijak výrazně neliší. Více starších respondentů (52,6%) se domnívá, že mateřství a kariéra jsou prakticky neslučitelné. Lze se domnívat, že starší respondenti mají ve většině případů děti a jsou si vědomi, dle svých zkušeností, že výchova dětí, zvláště v raném věku, je skutečně veliká zátěž a odpovědnost. Na druhou stranu na zaměstnance i zaměstnavatele je v dnešní době vyvíjen velký tlak, pracovní tempo je příliš hektické a tyto faktory působí negativně. Proto by zřejmě většina respondentů volila pouze jednu možnost.

Odpovědi v případě varianty „c“ (jiné) jsou již uvedeny ve zpracování otázky č. 10 dle kritéria gender. I v tomto případě jsou se odpovědi jednotlivých skupin prakticky neliší.

Zpracování otázky č. 11 dle kritéria gender.

Otázka: Měl by se muž ze zákona podílet na rodičovské dovolené?

Tabulka č. 23

	Muži		Ženy		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=85	%	N=75	%		
a) ano	47	55,3	50	66,7	2,15	není
b) ne	17	20	5	6,7	5,96	5%
c) nevím	7	8,2	8	14,7	0,27	není
neodpověděli	14	16,5	12	16		

Statistický rozdíl na 5% hladině významnosti je u možnosti „b“, kde více mužů projevuje nesouhlas s povinnou rodičovskou dovolenou pro muže. Při odpovídání na

tuto otázku často zazníval názor, že tato skutečnost by neměla být nařizována zákonem, ale bylo by rozumnější nechat mužům právo na svobodné rozhodnutí. Navzdory těmto připomínkám převážná většina dotazovaných by souhlasila. Tento výsledek je zřejmě způsoben rozsáhlou osvětou, která se objevila v poslední době. Hlavní roli zde hrají převážně masová média, konkrétně televize, která uvedla několik dokumentárních filmů o otcích na rodičovské dovolené.³ Zásahu mají také časopisy pro ženy, které uveřejňují různé informační články či rozhovory (např. Marianne).

Podotázka: Pokud ano, vyjádřete kolika procenty.

Tabulka. č. 23a

	Muži		Ženy	
	N=85	%	N=75	%
a) 20%	8	9,4	5	6,7
b) 30%	11	12,9	15	20
c) 40%	6	7,1	9	12
d) 50%	11	12,9	14	18,7
e) 90-100%	3	3,5	0	0
f) nevyjádřili se v %	8	9,4	7	9,3

Tabulka č. 23b

	Průměrná hodnota	Směrodatná odchylka	t-test	Statisticky významný rozdíl
Muži	1,3	1,35	1,33	není
Ženy	1,57	1,18		

Tabulka ukazuje, že odpovědi mužů a žen se prakticky neliší. Odpovědi spíše inklinují k menšímu procentuálnímu podílu (20-30) na rodičovské dovolené.

Zpracování otázky č. 11 dle kritéria vzdělání.

Otázka : Měl by se muž ze zákona podílet na rodičovské dovolené?

Tabulka č. 24

	SŠ		VŠ		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=93	%	N=67	%		
a) ano	60	64,5	37	55	1,41	není
b) ne	14	15	8	11,9	0,32	není
c) nevím	5	5,4	10	14,9	4,18	5%
neodpověděli	14	15	12	17,9		

Statistický rozdíl na 5% hladině významnosti je u možnosti „c“ (nevím), kde se VŠ jeví překvapivě nerozhodněji než SŠ. Obě skupiny by v převážné většině souhlasily v případě zákonného určení rodičovské dovolené pro muže. Více projevují souhlas spíše středoškoláci, než vysokoškoláci.

Podotázka: Pokud ano, vyjádřete kolika procenty.

Tabulka č. 24a

	SŠ		VŠ	
	N=93	%	N=67	%
a) 20%	10	10,8	3	4,5
b) 30%	13	14	13	19,4
c) 40%	9	9,7	6	9
d) 50%	13	14	12	17,9
e) 90-100%	2	2,2	1	1,5
f) nevyjádřili se v %	13	14	2	3

Tabulka č. 24b

	Průměrná hodnota	Směrodatná odchylka	t-test	Statisticky významný rozdíl
SŠ	1,34	1,27	0,74	není
VŠ	1,49	1,26		

I zde se odpovědi podle průměrné hodnoty vysokoškolsky a středoškolsky vzdělaných respondentů blíží menšímu procentuálnímu podílu (20-30) na rodičovské dovolené. Při bližším prozoumání tabulky VŠ nejčastěji uváděli 30% a 50% podíl a SŠ 20% a 50% podíl na rodičovské dovolené.

Zpracování otázky č. 11 dle kritéria věk.

Otázka : Měl by se muž ze zákona podílet na rodičovské dovolené?

Tabulka č. 25

	Mladší		Starší		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=80	%	N=78	%		
) ano	50	62,5	45	57,7	0,39	není
) ne	9	11,3	13	16,7	0,97	není
) nevím	9	11,3	6	7,7	0,58	není
odpověděli	12	15	14	17,9		

Více mladších respondentů by souhlasila se zákoným určením rodičovské dovolené pro muže, naopak více starších respondentů vyjadřuje nesouhlas.

Podotázka: Pokud ano, vyjádřete kolika procenty.

Tabulka č. 25a

	Mladší		Starší	
	N=80	%	N=78	%
a) 20%	6	7,5	7	8,8
b) 30%	17	21,3	9	11,5
c) 40%	6	7,5	8	10,3
d) 50%	14	17,5	11	14,1
e) 90-100%	2	2,5	1	1,3
f) nevyjádřili se v %	5	6,3	9	11,5

Tabulka č. 25b

	Průměrná hodnota	Směrodatná odchylka	t-test	Statisticky významný rozdíl
Mladší	1,55	1,25	1,44	není
Starší	1,26	1,27		

Podle průměrné hodnoty se obě skupiny téměř shodují na nižším podílu mužů (20-30%) na rodičovské dovolené.

Zpracování otázky č. 12 dle kritéria gender.

Otázka: Měl by se muž podílet na domácích pracích?

Tabulka č. 26

	Muži		Ženy		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=85	%	N=75	%		
a) ano	71	83,5	67	89,3	1,13	není
b) ne	3	3,5	0	0	2,71	není
c) nevím	0	0	0	0	0	0
d) jiné	7	8,2	4	5,3	0,53	není
neodpověděli	4	4,7	4	5,3		

I zde se překvapivě ve svých odpovědích shodli ženy i muži a převážná většina si myslí, že muž by se měl podílet na domácích pracích.

Podotázka: Pokud ano, vyjádřete kolika procenty.

Tabulka č. 26a

	Muži		Ženy	
	N=85	%	N=75	%
a) 0-10%	2	2,4	1	1,3
b) 20%	3	3,5	2	2,7
c) 30%	8	9,4	6	8
d) 40%	7	8,2	7	9,3
e) 50%	38	44,7	43	57,3
f) nevyjádřili se v %	13	15,3	8	10,7

Tabulka č. 26b

	Průměrná hodnota	Směrodatná odchylka	t-test	Statisticky významný rozdíl
Muži	2,94	1,45	2,88	1%
Ženy	3,55	1,18		

Výsledky ukazují, že ženy by přivítaly větší podíl mužů na domácích pracích.

Někteří z respondentů dali přednost vlastnímu vyjádření, označením bodu „d“ (jiné). Zde se muži vyjadřovali takto: *záleží na domluvě partnerů, dále pak konkrétní situaci a potřebách rodiny.*

Ženy odpovídaly podobně a jedna žena napsala, že *záleží na pracovní vytíženosti partnera*.

Z celkového hlediska lze říci, že pro obě skupiny je podíl mužů na domácích pracích samozřejmým.

Zpracování otázky č. 12 dle kritéria vzdělání.

Otázka: Měl by se muž podílet na domácích pracích?

Tabulka č. 27

	SŠ		VŠ		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=93	%	N=67	%		
a) ano	79	84,9	59	88	0,33	není
b) ne	3	3,2	0	0	2,21	není
c) nevím	0	0	0	0	0	není
d) jiné	6	6,5	5	7,5	0,05	není
neodpověděli	5	5,4	3	4,5		

Podotázka: Pokud ano, vyjádřete kolika procenty.

Tabulka č. 27a

	SŠ		VŠ	
	N=93	%	N=67	%
a) 0-10%	2	2,2	1	1,5
b) 20%	3	3,2	1	1,5
c) 30%	9	9,7	5	7,5
d) 40%	5	5,4	9	13,4
e) 50%	44	47,3	38	56,7
f) nevyjádřili se v %	16	17,2	5	7,5

Tabulka č. 27b

	Průměrná hodnota	Směrodatná odchylka	t-test	Statisticky významný rozdíl
SŠ	2,96	1,46	3,18	1%
VŠ	3,64	1,11		

Dle průměrné hodnoty se liší ve svých odpovědích skupina VŠ a SŠ. Vysokoškoláci více inklinují k vyššímu podílu mužů na domácích pracích než středoškoláci. Tato skutečnost je zřejmě daná tím, že VŠ vzdělané ženy a muži

zastávají časově náročnější pracovní pozice a proto spolupráce v domácnosti je nutností.

Možnost vlastní odpovědi zvolilo 6 SŠ a 5 VŠ. Většina odpovídala tak, že *záleží na domluvě partnerů, konkrétní situaci a potřebách rodiny*. Jeden VŠ vzdělaný respondent odpověděl, že *záleží na pracovní vytíženosti partnera*. Celkově lze tuto tabulku zhodnotit tak, že obě skupiny preferují 50% podíl mužů na domácích pracích.

Zpracování otázky č. 12 dle kritéria věk.

Otázka: Měl by se muž podílet na domácích pracích?

Tabulka č. 28

	Mladší		Starší		Výpočet Chí kvadrátu	Statisticky významný rozdíl
	N=80	%	N=78	%		
a) ano	71	88,8	66	84,6	0,57	není
b) ne	2	2,5	0	0	1,98	není
c) nevím	0	0	0	0	0	
d) jiné	4	5	7	9	0,95	není
neodpověděli	3	3,8	5	6,4		

Podotázka: Pokud ano, vyjádřete kolika procenty.

Tabulka č. 28a

	Mladší		Starší	
	N=80	%	N=78	%
a) 0-10%	3	3,8	0	0
b) 20%	1	1,3	3	3,8
c) 30%	5	6,3	9	11,5
d) 40%	9	11,3	5	6,4
e) 50%	47	58,8	35	44,9
f) nevyjádřili se v %	6	7,5	14	17,9

Tabulka č. 28b

	Průměrná hodnota	Směrodatná odchylka	t-test	Statisticky významný rozdíl
Mladší	3,64	1,19	3,42	1%
Starší	2,92	1,43		

Mladší skupina respondentů volila častěji 50% podíl mužů na domácnosti. Důvodem může být větší emancipovanost mladší generace a naopak dodržování tradic generace starší. Je asi zbytečné zde připomínat, že dle tradic je domácnost doménou ženy.

Vlastní odpovědi respondentů jsou již uvedeny v předešlém zpracování dle kritéria gender a vzdělání.

Podle kritéria věk jsou výsledky odpovědí obou skupin opět velice podobné. Převážná většina respondentů je přesvědčena, že muž by se měl podílet na domácích pracích a to 50%.

Odpovědi na tuto otázku jsou překvapující, protože se dal předpokládat zcela jiný výsledek. Otázkou zůstává, zda respondenti popisovali ideální či skutečný stav. Je možné, že pokud by otázka byla položena konkrétněji a ne podmiňovacím způsobem, výsledky by byly jiné.

12. Diskuse

Feminismus a témata s ním spojená (diskriminace na základě pohlaví, pracovní kariéra žen, muži na rodičovské dovolené) jsou českou společností vnímána poněkud rozporuplně. Názory společnosti jsou ovlivňovány všemi zkoumanými hledisky, tj. genderem, vzděláním a věkem.

Zdá se, že nejsilněji působí kritérium gender, v jehož důsledku se liší postoje žen a mužů. Ženy se více orientují v myšlenkách feminismu než muži (viz tab. č. 1). Domnívám se, že je to tím, že feminismu jde především o ženy a jejich postavení ve společnosti, což je aktuálnější a zároveň palčivější téma především pro ženy, jde přece o ně samotné. Ženy také představitelkám tohoto směru přisuzují ve větší míře kladné vlastnosti (viz tab. č. 10). Jak již bylo řečeno výše, je to zřejmě tím, že se s „feministkou“ dokáží lépe ztotožnit než muži. Ženy velice silně pocítují diskriminaci na základě pohlaví (viz tab. č. 16). S tímto jevem se nejčastěji setkávají v zaměstnání v různých podobách. Jedná o horší finanční ohodnocení za stejnou pracovní náplň a zkušenosti, než mají muži nebo o soukromé dotazy při pracovních pohovorech. Ačkoliv jsou si ženy dobře vědomy své situace a zřejmě vidí možné řešení v početnějším politickém zastoupení žen (viz tab. č. 17), skutečnost je taková, že ženy o politickou kariéru příliš neusilují. Problém se týká nejenom malého počtu žen v politice, ale na prestižních pracovních pozicích vůbec. Tento rozpor lze vysvětlit tím, že ženy sice vědí, že své potřeby a požadavky by lépe prosadily ony samy, ale stále podléhají stereotypu, který působí na podvědomé rovině. Tento podvědomý pocit působí tak, že ženy cítí, že „by měly“ být raději u své rodiny. S tímto faktem souvisí i další zjištění. Větší počet žen se domnívá, že nelze sloučit mateřství s kariérou (viz tab. č. 20).

Muži jsou ve srovnání s ženami méně informovaní o feministickém hnutí (viz tab. č. 1) a v jejich hodnocení „feministek“ převažují negativní vlastnosti. Je pravděpodobné, že v důsledku emancipace se muži cítí ve svých pozicích ohroženi a to je naplňuje nejistotou a antipatií vůči „sebevědomým“, „ambiciózním“ a „samostatným“ ženám (viz tab. č. 10). Lze tedy předpokládat, že to je možným důvodem, proč požadavek „více žen v politice a v řídicích funkcích“ vyznívá silněji a zřetelněji ze strany žen než mužů.

Dalším faktorem ovlivňujícím společenské postoje vůči sledovaným tématům je vzdělání. Vysokoškolsky vzdělaní respondenti jsou lépe informovaní o požadavcích feministického hnutí než respondenti středoškolsky vzdělaní (ačkoliv se na základě výpočtů statistické významnosti toto tvrzení neprokázalo, viz tab. č. 2, vysokoškoláci označili více správných odpovědí) a je také pro tuto skupinu snadnější se s tezemi tohoto hnutí ztotožnit (viz tab. č. 6). S tím souvisí i zjištění, že tato skupina si mnohem lépe dokáže vybavit jména stoupenkyň feminismu (viz tab. č. 14a). Poněkud překvapivě se vysokoškoláci vyjadřovali k otázce početnějšího zastoupení žen v politice a veřejných funkcích. Jejich odpovědi vyjadřovaly jistou váhavost (spíše ano) narozdíl od přímočarých odpovědí středoškoláků (ano, viz tab. č. 18).

Posledním sledovaným faktorem byl věk. Výzkumem bylo zjištěno, že mladší respondenti se lépe orientují v myšlenkách feminismu než respondenti starší (viz tab. č. 3) a je také pro tuto skupinu snazší se s těmito myšlenkami ztotožnit (viz tab. č. 8). Mladší respondenti chápou feminismus v širším spektru než starší respondenti. Důvodem může být stále silnější požadavek tolerance, ve kterém je mladší generace vychovávána. Starší generace je naopak více ovlivněna již zmíněným čtyřicetiletým informačním embargem totalitní vlády komunistické strany. Tato tvrzení ilustrují i další výsledky. Mladší skupina se lépe orientuje v představitelkách feminismu (viz tab. č. 15a) a také více pociťuje absenci žen v politice a na řídicích funkcích.

Výzkum potvrdil dvě z pěti formulovaných hypotéz. První hypotéza zněla: Česká společnost není blíže obeznámena s myšlenkami feminismu a proto pro ní nejsou přijatelné. Pomocí výzkumu se tato hypotéza nepotvrdila. Zpracováním odpovědí na otázku č. 4 „Co si představujete pod pojmem feminismus?“ se ukázalo, že převážná část české společnosti dokáže správně definovat feminismus. Faktem ale zůstává, že současné postoje feminismu nejlépe vyjadřuje možnost „e“ (hnutí snažící se o společné chápání a vytváření skutečnosti ženami i muži na základě vědomí rozdílnosti mužů a žen.), která byla nejvíce označována ženami a vysokoškoláky. Ostatní skupiny dotazovaných uváděli tuto možnost až po možnosti „b“ (hnutí snažící se o rovné postavení mužů a žen ve společnosti) a možnosti „d“ (hnutí bojující proti diskriminaci žen). Nelze říct, že by tyto definice nebyly pravdivé, ale vyjadřují převážně myšlenky první vlny feminismu, tzv. humanistického.⁴ Otázka č. 5

zjišťovala, zda jsou myšlenky feminismu pro českou společnost přijatelné či ne. Výsledky opět nepotvrzují hypotézu č. 1, protože říkají, že feminismus v bodech „b“, „d“ a „e“ je přijatelný pro muže i ženy, VŠ i SŠ, mladší i starší skupinu respondentů.

Znění druhé hypotézy bylo: Znalost či neznalost postojů feministického hnutí se neodvíjí od úrovně studovaného vzdělání respondentů. Tato hypotéza se potvrdila v odpovědích na otázku č. 4, která zjišťovala úroveň znalosti postojů feministického hnutí. Ačkoliv vysokoškolsky vzdělaní respondenti se na základě procentuálního vyjádření projeví jako více informovaní, statistický výpočet tento rozdíl mezi skupinami neprokázal.

Třetí hypotéza zněla: Smýšlení společnosti o ženách hlásících se k feminismu je převážně negativní. Tuto hypotézu jsem zformulovala na základě předpokladu, že v české společnosti stále panují předsudky vůči feministkám a jen velmi málo žen se jako „feministka“ prezentuje. Pomocí otázky č. 6 (Jakými vlastnostmi byste popsal/a feministku) jsem zjistila, že společnost hodnotí feministky jak kladnými, tak i zápornými vlastnostmi. Kladnými vlastnostmi feministky hodnotí více ženy než muži. To je patrné u možností „vzdělaná“, „ambiciózní“ a „samostatná“, kde je rozdíl na 1% hladině významnosti. Rozdíl na 5% hladině významnosti je u možnosti „sebevědomá“, kterou označilo také více žen. Naopak muži volili častěji variantu „ukřivděná“, kde je rozdíl na 1% hladině významnosti. I přes tyto rozdíly se hypotéza o negativním smýšlení týkajícího se feministek nepotvrdila. Zajímavé je, že otázka č.7 (Znáte nějaké ženy či muže, které se prezentují jako feministky či feministé? Můžete uvést osoby nejen z vašeho okolí, ale i mediálně známé) zjistila, že většina společnosti nezná žádnou feministku či feministu. Na základě tohoto zjištění lze tvrdit, že respondenti popisovali vlastnosti, které by buď feministky mít měly nebo vlastnosti, které feministky mají pouze podle představ a ne podle zkušeností respondentů.

Hypotéza čtvrtá zněla: Ačkoliv jsou Ústavou dána stejná práva mužům i ženám, ženy jsou stále diskriminovány. Toto tvrzení jsem zjišťovala otázkou č. 8 (Setkal/a jste se osobně s nějakým projevem diskriminace na základě pohlaví? Pokud ano, s jakým?). Vzhledem k tomu, že 46,7% žen uvedlo „ano“, je tato hypotéza potvrzena.

Pátá hypotéza zněla: Ženám je předurčeno místo v domácnosti, zatímco mužům v řídicích pozicích, proto politická kariéra žen není muži vítána. Toto tvrzení jsem

ověřovala pomocí otázky č. 9. Odpovědi tuto hypotézu nepotvrdily. Většině společnosti (převážně ženám) chybí ženy v politice a ve veřejných funkcích.

Otázka č. 10 zjišťovala, zda je slučitelná kariéra s mateřstvím. Cílem této otázky bylo přimět dotazované k zamyšlení o alternativních možnostech péče o děti (např. otec na rodičovské dovolené). Tento záměr se nepodařil, většina respondentů si myslí, že mateřství a kariéra sloučit nelze. Ti, kteří se vyjadřovali vlastními slovy, se ani v jednom případě nezmínili o jiných způsobech rodičovské péče.

Potěšující byly odpovědi na otázku č. 11, která zkoumala připravenost české společnosti a především otců na jejich případnou rodičovskou dovolenou. Většina žen a mužů, VŠ i SŠ, mladších a starších respondentů by souhlasila s případnou povinnou rodičovskou dovolenou (20-30%) pro muže.

Poslední otázka č. 12 zjišťovala, nakolik jsou muži ochotni podílet se na chodu domácnosti. Bylo zjištěno, že pro převážnou většinu respondentů, ženy a muže, vysokoškoláky a středoškoláky, mladší i starší respondenty, je samozřejmá dělba práce v domácnosti mezi ženou a mužem a to rovným dílem. Můžeme si položit otázku, zda je tomu tak i ve skutečnosti. resp. proč tomu tak není. I když výsledky nevyovídají o skutečném stavu věci, naznačují, že česká společnost je teoreticky informovaná a práce v domácnosti snad nezůstane pouze doménou žen.

Závěr

Předmětem této práce byla problematika feminismu, důvody i důsledky jeho vzniku a vývoje. Snažila jsem se objasnit témata, která z tohoto směru vyplývají. Je třeba si uvědomit, že se nejedná o okrajový a homogenní proud, ale o dynamický a rychle se rozvíjející směr, který zasahuje do širokého spektra vědních disciplín (např. psychologie, lingvistiky, ekologie, filosofie, umění a mnoha dalších).

Feminismus od svého vzniku prošel několika fázemi, které se v odborné terminologii nazývají první a druhou vlnou feminismu a nyní se již mluví o třetí vlně feminismu nebo o postfeminismu. Dnes je feminismus rozštěpen do mnoha proudů, ekofeminismem počínaje a kyberfeminismem konče. To je také důvod, proč je tak těžké definovat jeho obsah, požadavky a přístupy jednou větou. Pokud se o to přesto pokusím, tak jen za předpokladu, že zde nezazní teze příliš radikálních odnoží. Lze tedy říci, že feminismus je hnutí, jehož úsilím je, aby se ženy i muži podíleli na společném chápání a vytváření skutečnosti za předpokladu tolerance svých individuálních rozdílů.

Výzkumu se zúčastnilo 160 respondentů. Výzkum nepotvrdil 3 z pěti formulovaných hypotéz. Lze konstatovat, že česká společnost je obeznámena s myšlenkami feminismu a dokonce jsou pro ni přijatelné. Vysokoškolsky vzdělaní respondenti se od středoškolsky vzdělaných respondentů úrovní svých znalostí, týkajících se feminismu, prakticky neliší. Představitelky feminismu jsou hodnoceny pozitivně převážně ženami, muži jsou ve svém hodnocení poněkud ambivalentní. Představitelky feminismu zná více vysokoškoláků než středoškoláků, ale celkově se ukazuje, že většina dotazovaných feministky nezná. Hypotéza, která tvrdila, že zde stále existuje diskriminace na základě pohlaví, byla potvrzena. Dále výzkum zjistil, že společnost (především ženy) pociťují absenci žen v politice a v řídicích funkcích. S tím také zřejmě souvisí zjištění, že převážná většina respondentů si myslí, že mateřství a kariéra jsou neslučitelné. Velice zajímavým výsledkem je, že společnost by bez obtíží přijala zákonné určení rodičovské dovolené mužům, a to z 20-30%. Pro muže i ženy, vysokoškoláky i středoškoláky a mladší i starší skupinu respondentů je samozřejmá dělba domácí práce mezi mužem a ženou rovným dílem.

Na tomto místě mě napadá otázka, proč jsem se domnívala, že feminismus a feministky mají v této společnosti tak špatnou „pověst“. Tyto představy vyplynuly z mých dosavadních zkušeností, které mě vedly k sestavení daných hypotéz. Tématům, která se týkala feminismu či feministek, se dostávalo téměř vždy ironických až agresivních odpovědí. Výzkum ale ukázal, že většina společnosti v případě „vážné debaty“ takto nesmýšlí. Na základě studia odborné literatury jsem přesvědčena, že „strašáka“ z feminismu dělají především masová média a jejich zkreslené informace. Bylo by zajímavé důkladněji prozkoumat mediální obraz feminismu a jeho vliv na společnost.

Cílem mé práce bylo objasnit základní feministické požadavky a teze, historii a jeho vývoj v zahraničí i na domácí půdě a s postoji společnosti vůči tomuto směru a z něho vyplývajících témat. Doufám, že jsem touto prací dostala svým cílům a velkou odměnou by pro mě bylo, kdybych čtenáři dokázala, že feminismus jistě stojí za větší pozornost, než jaké se mu dostávalo doposud.

Otázkou je, jakým směrem se bude dále vyvíjet feminismus v Čechách. I když to tak na první pohled nevypadá, domnívám se, že máme nakročeno správným směrem. Převážná většina společnosti cítí, že ženy jsou jejími rovnocennými členy a je pro ní samozřejmé, že by se měly podílet rovným dílem na jejích principech. Je pouze otázkou času, kdy si ženy samy uvědomí své možnosti a kdy nebudou muset překonávat překážky, které jim společnost klade ve jménu tradice a stereotypního myšlení.

Summary

The subject of my thesis is feminism and its form in the Czech environment. The reason for choosing such topic springs merely from my personal experience. I consider myself a feminist, but when pronouncing the fact I simultaneously feel certain tension. My aim was to learn more about that movement as well as the prejudices that accompany it.

The thesis is divided into two parts, the former theoretical and the latter practical. The theoretical part includes five main chapters. The first one concerns with the explanation of frequently used terminology, the second chapter deals with the first feminism wave and the motives behind the foundation of the emancipation movement and its demands. The third chapter describes the emergence and issues of the second feminism wave. The fourth chapter relates to the third feminism wave and its streams, whereas the fifth chapter reflects Czech feminism after 1989. The emergence and development of all emancipation waves are described in their lands of origin; however regarding the nature of my thesis their reflections in the Czech region are paid more attention.

The task of the practical part was to find out whether is the Czech society acquainted with the ideas of feminism and their acceptability. Furthermore, I was interested in Czech awareness of the representatives of feminism and qualities ascribed to them. In addition, I intended to prove that women are still discriminated and their position is pre-eminently perceived as that of a housewife. For these purposes I arranged a questionnaire comprising twelve questions and accosted 160 informants, divided into three categories: gender, age, education. Five hypotheses were formulated, of which only one proved correct, claiming that the awareness of the feminism movement attitudes has no relation to the acquired level of education. The other, unproved hypotheses, assumed that Czech society is not closely acquainted with the ideas of feminism and these are, therefore, unacceptable; that judgements about the women who acknowledge feminism are predominantly negative; that even though the rights provided by the Constitution are equal for women and men alike, women face discrimination and are determined to household maintenance, whereas men are determined to management posts.

Despite the negative outcome of the majority of my hypotheses, the results are in my opinion positive because they manifest the liberal reasoning and tolerance of Czech society.

Apart from that, I was trying to find out if Czech men are ready to retire to the maternity leave and if they think that they should help with housekeeping. The results were surprising; a great majority of men answered both questions affirmatively.

I hope that my work clarified the main incentives and reasons of woman emancipation, their legitimacy and the development of such movement and perhaps impulsed a contemplation of women's position not only in the Czech Republic.

¹ Ačkoliv by se dalo očekávat, že z povahy vysokoškolského vzdělání vyplývá větší informovanost, v našem případě o feminismu, mé zkušenosti mi ukázaly opačnou tendenci.

² Nerada bych zde opoměla zkušenosti mužů na rodičovské dovolené. Ačkoliv se tento trend dnes rozmáhá, je to stále záležitost spíš jednotlivců než mas.

³ Zde bych ráda upozornila na pásmo dokumentárních filmů s názvem „Táta jako máma“, které je v současnosti uváděno na ČT1.

⁴ Barša, P. *Panství člověka a touha ženy. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. s. 19.

Seznam použité literatury

Barša, Pavel. *Panství člověka a touha žen. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2002. ISBN 80-864-29-06-7.

Bělohradský, Václav. Pohlaví rozumu. In Chřibková, Marie (ed.). *Nové čtení světa I. Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Marie Chřibková, 1999. ISBN 80-902443-6.

Burešová, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0248-3.

Cerqueirová, Andrea. *Ženy jsou v politice stále vzácností*. [online] Hlídací fena: Ženy v politice. 21. 10. 2005 [cit. 30. dubna 2006] Dostupné z [www: <http://www.hlidacifena.cz/service.asp?show=article&id=289>](http://www.hlidacifena.cz/service.asp?show=article&id=289)

Čermáková, Marie. K vývoji ženské otázky v České republice po roce 1989. In Vodrážka, Mirek (ed.). *Politika s ženami či bez žen*, Praha: Gender studies, 1996.

Dražilová, Dita. Ekofeminismus, gender a environmentalismus. In Formánková, Lenka; Rytířová, Kristýna (ed.). *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

Friedan, Betty. *Feminine mystique*. přel. Kočová, Jaroslava. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-893-2.

Gender Centrum FSS MU Brno. *O centru*. [online] 2002-2005 [cit. 30. dubna 2006]. Dostupné z [www: <http://gender.pisi.cz/index.php?page=about>](http://gender.pisi.cz/index.php?page=about)

Genderová studia FHS UK Praha. *O nás*. [online] [cit. 30. dubna 2006]. Dostupné z [www: <http://www.fhs.cuni.cz/gender/o_nas.html>](http://www.fhs.cuni.cz/gender/o_nas.html)

Gender Studies o. p. s. *Kdo jsme*. [online]. 29.9.2005 [cit. 30. dubna 2006]. Dostupné z [www: <http://www.genderstudies.cz/gender-studies/kdo-jsme.shtml>](http://www.genderstudies.cz/gender-studies/kdo-jsme.shtml)

Gilliganová, Carol. *Jiným hlasem. O rozdílné psychologii žen a mužů*. přel. Klimentová Eva. Praha: portál, 2001. ISBN 80-7178-402-8.

Gjuričová, Šárka. Konstrukce gender: maskulinita a femininita z odlišných perspektiv. In Věšínová-Kalivodová, Eva; Maříková Hana (ed.). *Společnost mužů a žen z aspektu gender*, Praha: Open Society Fund, 1999. ISBN 80-238-4770-8.

Gouldová, Carol, C. Filosofické dichotomie a feministické myšlení: Ke kritickému feminismu. přel. Petříček jr., Miroslav. *Filosofický časopis*, 1992, roč. 40, č. 5. ISSN 0015-1831.

Hanáková, Petra. *The viscidities of Czech Feminism* [online]. 1999, Feminist Theory Website: Feminism in Czech Republic [cit. 12. května, 2006]. Dostupný z [www: <http://www.cddc.vt.edu/feminism/cz4.html>](http://www.cddc.vt.edu/feminism/cz4.html)

Havelková, Hana. První a druhá vlna feminismu. Podobnosti a rozdíly. In Formánková, Lenka; Rytířová, Kristýna (ed.). *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

Havelková, Hana. Druhé pohlaví-věc veřejná. *Aspekt*, 1994, roč. 2, č. 2. ISSN 1336-099X.

Havelková, Hana. Kdo se bojí feministické filozofie. *Filosofický časopis*, 1992, roč. 40, č. 5. ISSN 0015-1831.

Havelková, Hana. Affidamento. In Chřibková, Marie (ed.). *Nové čtení světa I. Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Marie Chřibková, 1999. ISBN 80-902443-6.

Havelková, Hana. Dimenze „gender“ ve vztahu soukromé a veřejné sféry. *Sociologický časopis*, 1995, roč. 31, č. 1. ISSN 0038-0288.

Havelková, Hana. Rod, kultura a demokracie českých médií. In Havelková, Hana; Vodrážka, Mirek (ed.). *Žena a muž v médiích*. Praha: Gender Studies, 1998. ISBN 80-902367-2-3.

Hendrychová, Soňa. Z historie feminismu v českých zemích. In Věšínová-Kalivodová, Eva; Maříková Hana (ed.). *Společnost mužů a žen z aspektu gender*, Praha: Open Society Fund, 1999. ISBN 80-238-4770-8.

Jarkovská, Lucie. Prohlédněme genderové stereotypy. In Formánková, Lenka; Rytířová, Kristýna (ed.). *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

Kudrnová, Anastázie. České buchy. *Respekt*, 1992, roč. 3, č. 32, ISSN 0862-6545.

Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0737-5.

Lipovetsky, Gilles. *Třetí žena*. přel. Pokorný, Martin. Praha: Prostor, 1997. ISBN 80-7260-030-3.

Nagl-Docekal, Herta. Co je to feministická filozofie? přel. Havelková, H. *Filosofický časopis*, 1992, roč. 40, č. 5. ISSN 0015-1831.

Oakleyová, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. přel. Poláčková, Marie; Poláček, Martin. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.

Oates-Indruchová, Libora (ed.). *Dívčí válka s ideologií. Klasické texty anglo-amerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998.

ISBN 80-85850-67-2.

Osvaldová, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2004. ISBN 80-86429-31-8.

Renzetti, Claire M.; Curran, Daniel J. P. *Ženy, muži a společnost*. přel. Pavlík, Petr. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0525-2.

Sokačová, Linda. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In Formánková, Lenka; Rytířová, Kristýna (ed.). *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004.

ISBN 80-903228-3-2.

Sokolová, Věra. Současné trendy feministického myšlení. In Formánková, Lenka; Rytířová, Kristýna (ed.). *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004.

ISBN 80-903228-3-2.

Šiklová, Jiřina. Feminism and the Roots of apathy in the Czech Republic. *Social Research. An International Quarterly of the Social Sciences*, Summer 1997, Vol. 64, No.2. ISSN 0037-783X.

Šiklová, Jiřina. Gender studies a feminismus na univerzitách ve světě a v ČR. In Věšíňová-Kalivodová, Eva; Maříková Hana (ed.). *Společnost mužů a žen z aspektu gender*, Praha: Open Society Fund, 1999. ISBN 80-238-4770-8 .

Šiklová, Jiřina. *Why western feminism Isn't Working in the Czech Republic*. [online]. 1999, Feminist Theory Website: Feminism in Czech Republic [cit. 12. května, 2006]. Dostupný z [www:< http://www.cddc.vt.edu/feminism/cz4.html>](http://www.cddc.vt.edu/feminism/cz4.html)

Škvorecký, Josef. Je možný sex bez znásilnění? *Respekt*, 1992, roč. 3, č. 32. ISSN 0862-6545.

Škvorecký, Josef. Je možné mluvit se ženou bez pohlavního obtěžování? *Respekt*, 1992, roč. 3, č. 39. ISSN 0862-6545.

Škvorecký, Josef. Je možné mluvit a psát správně bez diskriminace? *Respekt*, 1992, roč 3, č. 46. ISSN 0862-6545.

Šmejkalová-Strickland, Jiřina. Revival? Gender Studies in the „Other“ Europa. *Signs. Journal of Women in Culture and Society*, Summer 1995, Vol. 20, No. 4. ISSN 0097-9740.

Tydlítátová, Veronika. Televizní publikum a tvorba mýtů. In Havelková, Hana; Vodrážka, Mirek (ed.). *Žena a muž v médiích*. Praha: Gender Studies, 1998. ISBN 80-902367-2-3.

Úřad vlády ČR. *Historie minulých vlád*. [online] [cit. 30. dubna 2006]. Dostupné z [www:< http://wtd.vlada.cz/vlada/vlada_historie.htm>](http://wtd.vlada.cz/vlada/vlada_historie.htm)

Valdrová, Jana D. Ženská a mužská role v jazyce. In Formánková, Lenka; Rytířová, Kristýna (ed.). *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

Vodáková, Alena; Vodáková, Olga (ed.). *Rod ženský*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2003. ISBN 80-86429-18-0.

Vodrážka, Mirek. *Feministické rozhovory o „tajných službách“*. Praha: Nadace Gender Studies, 1996. ISBN 80-238-7169-2.

Vodrážka, Mirek. Před velkým exodem- kořen českého antifeminismu. *Aspekt*, 1994, roč. 2, č. 2. ISSN 1336-099X.

Wagnerová, Alena. České ženy na cestě od socialismu k reálnému kapitalismu. In Chřibková, Marie (ed.). *Nové čtení světa I. Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Marie Chřibková, 1999. ISBN 80-902443-6.

Wagnerová, Alena. Emancipace a vlastnictví. *Sociologický časopis*, 1995, roč. 31, č. 1. ISSN 0038-0288.

Přílohy

Příloha č. 1

Dotazník

Milé dámy, milí páni, kolegyně a kolegové, ráda bych vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku. Výsledky budou použity pouze pro mé studijní účely a budou zpracovány v magisterské práci „Český feminismus“. Dotazníky jsou anonymní. U otázky č. 4 a č. 6 můžete označit více možností, případně dopsat vaše pojetí. Předem děkuji za spolupráci.

1. Uved'te váš věk.

.....

2. Jste:

- a) žena
- b) muž

3. Vaše vzdělání.

- a) vyučena / vyučen
- b) střední odborná škola
- c) gymnázium
- d) vysoká škola
- e)

4. Co si představujete pod pojmem „feminismus“?

- a) hnutí žen bojující proti mužům
- b) hnutí snažící se o rovné postavení mužů a žen ve společnosti
- c) hnutí prosazující výhody pro ženy
- d) hnutí bojující proti diskriminaci žen

- e) hnutí snažící se o společné chápání a vytváření světa ženami a muži na základě vědomí rozdílnosti žen a mužů
- f) hnutí bránící tradiční roli ženy ve společnosti
- g) nevím zcela přesně, co si mám pod tímto pojmem představit, vnímám ho spíše negativně
- h) nevím zcela přesně, co si mám pod tímto pojmem představit, vnímám ho spíše pozitivně
- i) zde můžete vyjádřit vaše pojetí:

.....

.....

.....

5. Je některé z uvedených pojetí v bodě 4. pro vás přijatelné? Pokud ano, které?

- a) ano.....
- b) ne
- c) nevím

6. Jakými vlastnostmi byste popsal/a feministku?

a) agresivní	h) vyrovnaná
b) frustrovaná	i) sebevědomá
c) ukřivděná	j) milá
d) hysterická	k) vzdělaná
e) kritická	l) ambiciózní
f) zatrpklá	m) samostatná
- n) zde můžete vyjádřit vaše mínění:

.....

.....

7. Znáte nějaké ženy či muže, které se prezentují jako „feministky“ či „feministé“? Můžete uvést osoby nejen z vašeho okolí, ale i mediálně známé.

.....

.....

.....

8. Setkal/a jste se osobně s nějakým projevem diskriminace na základě pohlaví*?

Pokud ano, s jakým?

a) ano

.....

.....

b) ne

c) nevím

9. Uvítal/a byste více žen v politice a veřejných funkcích?

a) ano

b) spíše ano

c) ne

d) spíše ne

e) nevím

f)

10. Myslíte si, že se žena může plně věnovat jak mateřství, tak své kariéře?

a) ano

b) ne

c) jiné

.....

.....

.....

11. Měl by se muž ze zákona podílet na rodičovské dovolené? Pokud ano, vyjádřete váš názor v procentech. Např. 40 % muž, 60 % žena.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) jiné

.....

.....

.....

12. Měl by se muž podílet na domácích pracích? Pokud ano, vyjádřete váš názor v procentech.

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) jiné

.....

.....

.....

* **Diskriminace na základě pohlaví** znamená nerovné zacházení, znevýhodnění žen či mužů na základě znaku pohlaví v určité oblasti sociálního života.

Diskriminace na základě pohlaví - přímá

Situace, kdy je s osobou zacházeno hůře kvůli jejímu nebo jeho pohlaví (např. v inzerátech typu "přijmeme muže na místo ředitele", přijímací pohovory, kde jsou ženy dotazovány na „soukromé záležitosti“, týkající se jejich rodinného stavu či počtu dětí)

Diskriminace na základě pohlaví - nepřímá

Situace, kdy zákon, politika nebo praxe, které se jeví na první pohled jako neutrální, mají neadekvátně negativní vliv na příslušníky jednoho pohlaví. (např. zaměstnavatel

rozhodne, že zaměstnanci na částečný úvazek nemají nárok na penzijní připojištění, které hradí zaměstnancům na plný úvazek. Protože ale na částečný úvazek pracují téměř výhradně ženy, toto opatření působí diskriminačně proti nim).

